

Statens ansvar
för
visning och spridning
av
värdefull film

Betänkande av

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2014

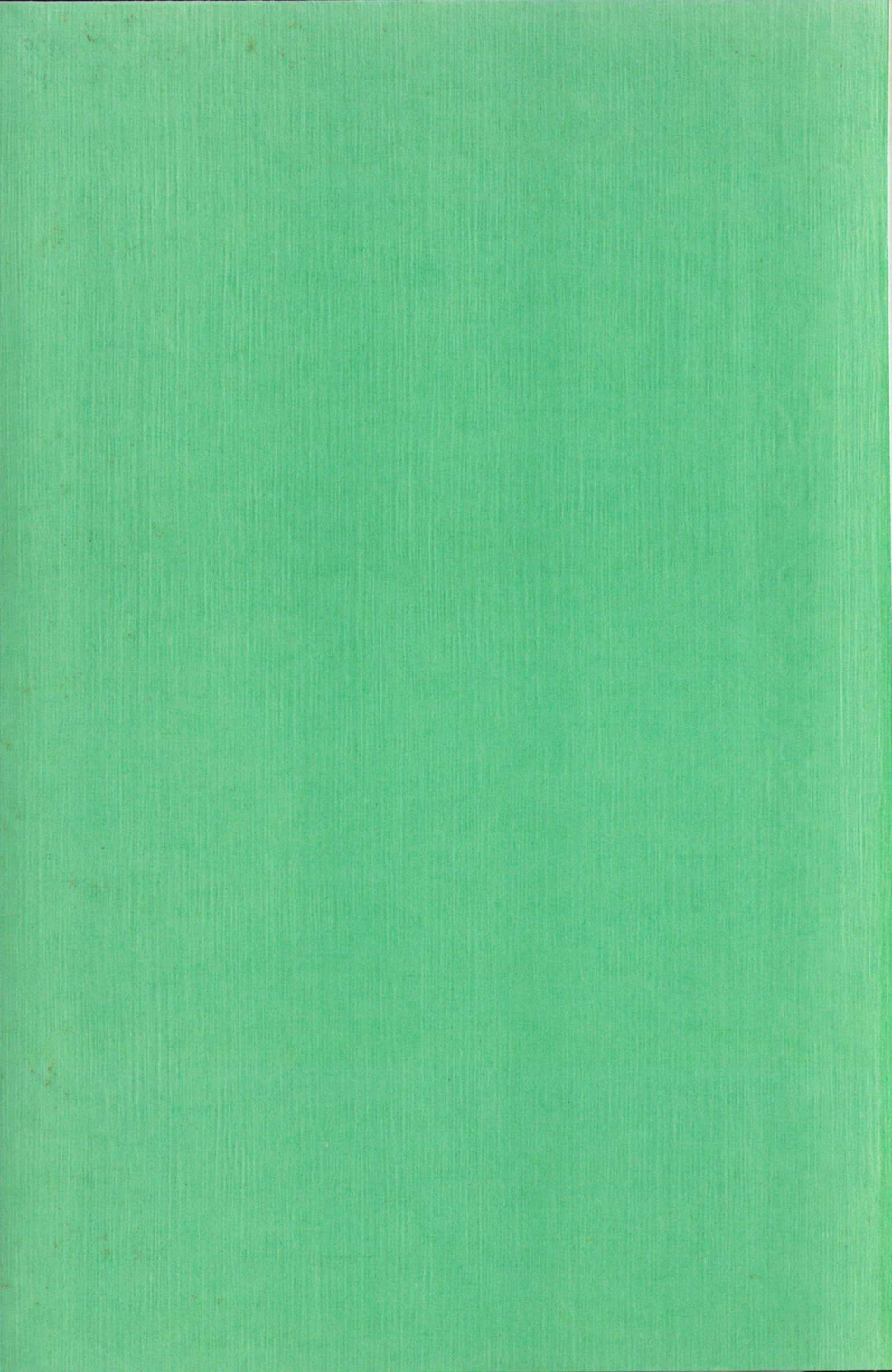

SOU 1988:37

Statens ansvar
för
visning och spridning
av
värdefull film

Betänkande av
utredningen angående verksamheten med
spridning och visning av värdefull film

SOU 1988:37

A: Ref
85

Statens offentliga utredningar

1988:37

Utbildningsdepartementet

Statens ansvar
för spridning och
visning av värdefull film

Betänkande av utredningen angående verksamheten
med spridning och visning av värdefull film
Stockholm 1988

Beställningsadress:
Allmänna Förlaget
Kundtjänst
106 47 STOCKHOLM
Tel: 08/739 96 30
Informationsbokhandeln
Malmtorgsgatan 5

Beställare som är berättigade till remissexemplar eller friexemplar kan beställa sådana under adress:

Regeringskansliets förvaltningskontor

SOU-förrådet

103 33 STOCKHOLM

Tel: 08/763 23 20 Telefondid 8¹⁰ - 12⁰⁰ (externt och internt)

08/763 10 05 12⁰⁰ - 16⁰⁰ (endast internt)

Till Statsrådet Bengt Göransson

Den 12 november 1987 bemyndigade regeringen statsrådet Bengt Göransson att tillkalla en särskild utredare med uppgift att göra en översyn av verksamheten med stöd till spridning och visning av värdefull film och videogram. Samma dag förordnades direktören vid Stiftelsen Hässelby Torbjörn Forsell som särskild utredare.

Statsrådet Göransson har senare medgett att utredningen får anlita en konsult, Christer Hederström, för viss medverkan i arbetet.

Utredningen överlämnar härmed sin rapport "Statens ansvar för spridning och visning av värdefull film". Samtidigt överlämnas till utbildningsdepartementet en del inkomna enkätsvar och andra skrivelser ställda till utredningen.

De slutsatser och förslag som översynen gett anledning till är inte allt igenom färdigbearbetade. Tiden har varit alltför knapp för detta och dessutom blir en rad förslag beroende av resultatet av förhandlingar med de parter som ingått 1982 års film- och videoavtal. Jag lämnar emellertid underlag för regeringens ställningstagande på alla de punkter där jag funnit anledning att föreslå förändringar.

Utredningsuppdraget är därmed slutfört.

Stockholm i juni 1988

Torbjörn Forsell

Den 12 november 1957 begärde jag att få utskickas en kopia av den rapport som utarbetats av kommittén för utvärdering av kommunens verksamhet under åren 1956-57. Jag fick tillfälle att diskutera detta med kommunstyrelsens ordförande, herr Carlsson, och fick då förstå att rapporten skulle utarbetas av kommunstyrelsen och inte av kommunledningen som jag först trodde.

Stadsrådet, som jag har nämnt, har utarbetat en rapport om kommunens verksamhet under åren 1956-57. Jag har fått tillfälle att diskutera detta med kommunstyrelsens ordförande, herr Carlsson, och fick då förstå att rapporten skulle utarbetas av kommunstyrelsen och inte av kommunledningen som jag först trodde.

Utredningen som utarbetats under denna rapport, "Kommunens verksamhet under åren 1956-57", utgör ett viktigt bidrag till den kunskap som kommunledningen och kommunstyrelsen har om kommunens verksamhet under dessa år. Utredningen visar att kommunens verksamhet har utvecklats på ett sätt som är till gagn för befolkningen och att kommunens ekonomiska situation är god.

De förslag som framföres i denna rapport är av betydelse för kommunens verksamhet och bör beaktas vid kommunstyrelsens beslut. Jag vill också påminna om att kommunledningen har ett stort ansvar för att de förslag som framföres i denna rapport genomförs. Jag vill också påminna om att kommunledningen har ett stort ansvar för att de förslag som framföres i denna rapport genomförs.

Utredningen utarbetad av nämnda nämnd.

Stockholm den 1958

Torsten Carlsson

Innehåll

1	Sammanfattning	7
2	Bakgrund	17
2.1	Filmens plats i kulturpolitiken under 1970-talet	17
2.2	Barnfilmen tar plats	18
2.3	Filmstödet nuvarande organisation	22
2.3.1	1982 års film- och videoavtal	22
2.3.2	Filminstitutets uppgifter	22
2.3.2.1	Filminstitutets barnfilmverksamhet	23
2.3.2.2	Filminstitutets visningsavdelning	24
2.3.3	Visningsnämnderna	25
2.3.3.1	Vissa gemensamma fakta	25
2.3.3.2	Visningsnämnden för film och video	26
2.3.3.3	Nämnden för barn- och ungdomsfilm (BUF)	29
2.3.4	Andra organ med uppgifter inom filmens område	30
2.3.5	Visningsorganisationerna	32
2.3.5.1	Vad är en visningsorganisation?	32
2.3.5.2	De folkrörelseförankrade filmorganisationerna	33
2.3.5.3	De fristående filmrörelserna	34
2.3.5.4	Andra filmvisare	36
3	Analys av utvecklingen sedan 1982	39
3.1.	Film- och videosituationen i Sverige	39
3.1.1	Den tekniska utvecklingen	39
3.1.2	Spelfilmmarknaden i Sverige	40
3.1.3	Kortfilmen i Sverige	42
3.1.4	Biblioteksvideo	44
3.1.5	Filmen i skolan	44
3.1.6	Den lokala mediesituationen	46

3.1.7	En ny chans för den lokala biografen	46
3.2	Översyner och utvärderingar sedan 1982	48
3.3	Erfarenheter av nämndernas arbete	51
3.3.1	Visningsnämnden för film och video	51
3.3.2	Nämnden för barn- och ungdomsfilm (BUF)	53
4	Överväganden och förslag	55
4.1	Utgångspunkter. En kulturpolitisk syn	55
4.2	Utvecklingen 1982-88. Effekter av 82 års avtal	56
4.3	Behov av statliga insatser	59
4.3.1	Principiellt	59
4.3.2	Visningsstöd för vuxenfilmen	60
4.3.3	Stöd till lokal videoverksamhet	63
4.3.4	Stöd till lokaler och utrustning	64
4.3.5	Nya grepp för kortfilmen	65
4.3.6	Fraktstödet	66
4.3.7	Stöd till barn- och ungdomsfilm	68
4.3.8	Film för invandrare	75
4.4	Organisatoriska överväganden	77

Bilagor

Bilaga 1	Utdrag ur 1982 års film- och videoavtal	83
Bilaga 2	Bestämmelser för Visningsnämnden för film och video	91
Bilaga 3	Bestämmelser för Nämnden för barn- och ungdomsfilm	95
Bilaga 4	Bidragsfördelning från Visningsnämnden för film och video 1982/83-1986/87	99
Bilaga 5	Bidragsfördelning från Nämnden för barn- och ungdomsfilm 1982/83-1986/87	101
Bilaga 6	Exempel på filmblad från BUF	103
Bilaga 7	Vissa uppgifter ur den analys av visningsstödet som Visningsnämnden för film och video utfört	105

1 Sammanfattning

Frågorna om spridning och visning av värdefull film vid sidan av den kommersiella biografverksamheten har ägnats stor uppmärksamhet inom filmpolitiken sedan 1970-talet. Särskilda medel för filmvisning i nya former anvisades redan i mitten på 70-talet och även barnfilmen har ägnats särskild uppmärksamhet sedan dess.

Det nu gällande film- och videoavtalet mellan staten och en rad organisationer inom film- och videobranscherna betonar särskilt uppgiften att främja spridning och visning av värdefull film. Filminstitutet fick i avtalet, som gäller 1982-1991, speciella uppgifter på detta område. För bidragsfördelning inrättades via avtalet särskilda organ som skulle stå fria från institutets övriga verksamhet, nämligen *visningsnämnden för film och video* och *nämnden för barn- och ungdomsfilm (BUF)*. Nämnderna utses av regeringen men Filminstitutet skall stå för kansli och annan service samt tillskjuta vissa fondmedel, vilka tillsammans med särskilt anvisade statsanslag utgör de medel nämnderna har att arbeta med.

Bakgrunden till att regeringen ansett det lämpligt att nu se över formerna för denna verksamhet är dels att det förts fram en rad synpunkter på det lämpliga i nämndernas anknytning till Filminstitutet, dels att det under de fem - nu snart sex - år de arbetat skett betydande strukturförändringar i den del av film- och videovärlden som Sverige utgör.

Den översyn som gjorts har som principiell utgångspunkt att filmpolitiken bör vara en del av samhällets kulturpolitik i stort och underordnas denna. Det är människors möjligheter att se och uppleva bra film - oav-

sett medium – som staten skall underlätta. Men staten har också ett särskilt ansvar för att medverka till att svensk film och svenska filmer producerade kan nå en vid spridning i Sverige och Norden.

En särskild vikt har lagts vid förslagen om stöd till och granskning av barn- och ungdomsfilm.

Avsnittet 2 redogör för *filmstödet*s nuvarande organisation. Filminstitutets barnfilms- och visningsverksamhet presenteras närmare eftersom detta är de delar av institutet som är mest relevanta för översynen. De båda visningsnämndernas organisation och arbetsuppgifter beskrivs här liksom de olika stödformer de förfogar över.

I detta avsnitt (2.3.4) finns också en redogörelse för andra organ med uppgifter av betydelse för spridning och visning av kvalitetsfilm. Bl.a. beskrivs här det statliga *fraktstödet till film* som handhas av statens biografbyrå. Därpå följer en presentation av de s.k. visningsorganisationerna och en del fakta kring omfattningen av deras verksamhet. Även andra filmvisare av typ filmfestivaler redovisas.

Utvecklingen under åren med det nu aktuella film- och videoavtalet analyseras i avsnitt 3.

Den tekniska utvecklingen är ju snabb inte minst på videons område, men trots högupplösnings-TV och Super-VHS-teknik finns det ännu inget som tyder på att de två väl etablerade standardformaten för film, 16 och 36 mm, försvinner före 1900-talets slut.

Det är betydelsefullt att ha ett begrepp om *spelfilmsmarknaden* i Sverige för att rätt kunna bedöma behovet av stödsatser för den värdefulla filmen. I beskrivningen av denna pekas på att hyrvideomarknaden nu är dubbelt så stor som biografilmmarknaden och att köpvideomarknaden snart kan bli konkurrenskraftig. Att biografbesöken stadigt minskat sedan 60-talet är dock inte bara en effekt av videons och TV:s expansion. Misskötta biografier, undermålig repertoar och dålig publik-

kontakt är också orsaker. Underlåter man att påverka situationen kommer den kommersiellt betingade nedläggningstrenden inte att kunna brytas. Men – såväl videomarknaden som marknaden för film i TV är starkt beroende av biograffilmen och utan biografer – ingen biograffilm.

Ungefär 100 produktioner av kort-, dokumentär- och novellfilm beräknas tillkomma varje år i Sverige, men resurser och samordnade insatser för spridning av svensk kortfilm saknas. Det är i dag sällsynt att kortfilm visas som förspel till långfilm och flera distributörer har på senare tid lagt ner eller minskat sin kortfilmsverksamhet av ekonomiska skäl.

Vidare konstateras i denna analys att video på bibliotek inte har blivit någon framgång i Sverige (till skillnad t.ex. från Danmark och Norge). Däremot har tämligen lyckade försök gjorts med film i skolan, eller skolbio, och dessa försök leder till förslag senare i rapporten.

Den lokala mediasituationen har förändrats påtagligt under 1980-talet och det går inte att bortse från att den påverkar barns och ungdomars uppväxtvillkor. Detta är bl.a. bakgrunden till kommunernas ökade engagemang på det mediepolitiska området och det är också det viktigaste motivet för de organisatoriska förslag som förs fram i avsnitt 4. I avsnitt 3.1.7 signaleras nya chanser för biografen – en optimistisk syn på möjligheterna om privata, ideella och samhälleliga intressen kan samverka.

I avsnitt 3 finns även en resumé av några översyner och utvärderingar som nämnderna initierat och som har betydelse för bilden av vad som utträttats. Avslutningsvis i detta avsnitt redovisas en del erfarenheter av nämndernas arbete. Vad beträffar visningsnämnden för film och video bygger redovisningen på en rundfråga till berörda organisationer. Motsvarande underlag fanns tillgängligt för nämnden för barn- och ungdomsfilm.

Rapportens sista avsnitt innehåller mina *överbäganden och förslag*. Här för jag fram min och mångas uppfattning att det var beklagligt att

filmfrågorna kom att ligga utanför statens kulturråds direkta ansvarsområde när den nya kulturpolitiken lanserades och den organisatoriska strukturen byggdes. Det bidrog till att filmfrågorna inte förankrades lokalt och regionalt hos kommuner och organisationer på ett önskvärt sätt. Filmen har längre än nödvändigt behandlats lite vid sidan av övriga kulturfrågor och har ofta ännu in i våra dagar betraktats som en kommersiell företeelse vilken såväl biografägare som samlingslokalägare tjänat pengar på.

Annars har staten – i enlighet med riksdagsbesluten om filmpolitikens inriktning – främjat tillgången på god film på olika sätt. När det gäller distribution och stimulans till mottagarsidan har man från statligt håll varit mer försiktig och förlitat sig på branschens möjligheter och verkningfulla alternativ genom visningsorganisationerna.

Den snabba strukturella förändringen under senare år har inte kunnat mötas på ett för allmänheten tillfredsställande sätt. Orsaken till detta är att möjligheterna att påverka den institutionella strukturen har – till skillnad från vad som är fallet på teaterns och musikens områden – varit nästan obefintlig, att den organisatoriska strukturen varit och är för resurssvag och koncentrerad till det organ som har produktion, import och export samt centrala serviceuppgifter som huvudändamål, att visningsorganisationerna haft för små resurser samt att den tekniska utvecklingen på många håll setts som ett hot och inte som en möjlighet.

En huvuduppgift för översynen har varit att *utvärdera hur nämnderna fungerat* och kort kan man sammanfatta slutsatserna så här:

- båda nämnderna har trots bristande personella och ekonomiska resurser fungerat väl gentemot sina primära "kunder", de etablerade visningsorganisationerna,
- mindre organisationer och tillfälliga bidragssökare anser sig mindre väl tillgodosedda både vad gäller intresse och pengar,
- de bristande kansliresurserna har främst gått ut över erfarenhetsöverföring, initiativ och kontaktskapande arbete,
- båda nämnderna har känt sig låsta av sitt förhållande till Filminstitutet,

- avsaknaden av närmare regler från regeringen för nämndernas arbete har skapat vissa problem för deras status i förhållande till såväl Filminstitutet som allmänheten.

Förslag om stödformer för vuxenfilm

Behovet av statliga stödinsatser går igenom i avsnitt 4.3.

- Visningsstödet till vuxenfilm föreslås även i fortsättningen fördelas till visningsorganisationerna men med en förskjutning av insatserna mot lokalt utvecklingsarbete. När det gäller verksamhetsstödet bör regeringens "öronmärkning" av minimibelopp till två organisationer upphöra. Stödet till filmfestivaler och andra projekt med avsikt att öka intresset för god film bör ökas.
- Importstödet bör förändras så att återkommande professionella importörer får en garanti om stöd till en viss nivå varvid angivna villkor skall följas.
- Lanseringsstödet bör likaså utgå i form av en garanti och bör byggas ut så att här kan rymmas riktade insatser till invandrare och försök att sätta kortfilm i distribution.
- Reglerna för stödet till lokal videoverksamhet bör justeras så att stöd huvudsakligen utgår till projekt av pilotkaraktär och där stöd från lokal nivå kan redovisas. 0,5 milj.kr. av detta stöd bör avsättas till försök med att öka tillgängligheten av kortfilm på videogram.
- Vikten av att stimulera en påtaglig förbättring av biograflokaler - särskilt på mindre orter - betonas. Samlingslokalstödet bör kunna användas systematiskt i detta syfte och för dem som inte har möjlighet att utnyttja detta bör ett statligt stimulansbidrag skapas, gärna genom anordnande av ett särskilt biograflosteri.

- Nya grepp för den svenska kortfilmen är helt nödvändiga om denna skall kunna fortleva. Ett försök med kortfilm på videogram för utlåning på bibliotek har nämnts. Vidare föreslås ett stödpaket för filmvisare som åtar sig att under en säsong visa svenska kortfilmer. Staten bör också ta initiativ till förhandlingar om etablerande av en kooperativ distributionscentral för kortfilm.
- Jag föreslår också att regeringen låter se över bestämmelserna för fraktstödet så att dessa anpassas bättre till behoven. Bristerna i nuvarande system redovisas liksom synpunkter på i vilken riktning förändringarna bör gå.

Stödet till barn- och ungdomsfilm

- Verksamhetsstödet till visningsorganisationerna behövs alltjämt men stödmyndigheten bör försöka åstadkomma en del samordnade insatser när det gäller i första hand utbildning och information.
- De medel som fördelats i form av utvecklingsstöd har varit underdimensionerade och bör ökas. Dessa medel bör sammanföras med de som riksdagen anvisat för 1988/89 för barnfilmverksamhet på lokal nivå. Detta för att undvika splittring av resurserna och förvirring hos allmänheten. Särskilda regler för fördelning av dessa bidrag föreslås.
- Import- och lanseringsstöd bör bibehållas och om möjligt även användas för att ge invandrabarn och andra generationens invandrare en kulturell bakgrund. Samma regler bör gälla som angetts för "vuxenfilmen".
- En grundlig förändring av arbetet med granskning av barn- och ungdomsfilm föreslås. Det gedigna material som tas fram av BUF:s granskare har inte fått det genomslag som man kan önska med hänsyn till såväl behov som kostnader. Processen är för långsam och med samma material försöker man täcka alltför många

skilda behov. Marknadsföring och distribution är heller inte anpassad till marknadens utseende.

Enligt min uppfattning är en kraftfull satsning på skickligt framförd information om bra och sevärd film för ungdom det enda på sikt realistiska medlet mot förråande och på annat sätt olämplig videokonsumtion. Förslagen i denna del betraktar jag som det viktigaste resultatet av översynen. Målet med förändringen bör vara att med en minskning till ungefär hälften av nuvarande bredd i själva granskningen få ut bedömningar i princip samtidigt med lansering och distribution av resp. film och att en målgruppsselektad information når ända fram till kunden/biobesökaren.

Följande huvudpunkter ingår:

- samarbete med distributörer, biografbyrån och bedömarna om en rutin för att se filmerna
- utvecklande av en symbol som skall åsättas och åtfölja alla positivt bedömda filmer
- symbolens innebörd skall trummas in effektivt så att alla videokunder/biobesökare vet att det finns en bra information om denna film i butiken eller på bion
- beprövad marknadsföringsteknik bör användas för att lansera reformen. "Förmyndarstämpeln" måste bort. En rullande regional tittarpanel, "videoligan", skall ge luft åt ungdomars egna åsikter och val
- ett mer generellt material riktat till filmsättare, journalister, lärare och andra aktivt filmintresserade, t.ex. i form av en tidskrift, bör tas fram.

Bland *övriga förslag* kan nämnas följande:

Mer precisa riktlinjer bör utformas av regeringen när det gäller stöd till **filmvisning för invandrare**. Ett utvecklingsarbete mellan den nya filmmyndigheten och statens kulturråd med inriktning på ett filmutbud för språkliga minoriteter via folkbiblioteken föreslås.

Den nya filmmyndigheten föreslås också få hela ansvaret för stöd till Filmcentrum. Den bör även ta sig an uppgiften att söka en lösning på problemen för visningsorganisationerna att få tillgång till äldre filmer vilka de kommersiella distributörerna inte längre håller i distribution.

Organisatoriska förslag

Det är betydelsefullt inte minst för organisationer och kommuner som nu på allvar börjar engagera sig i mediefrågor att staten har ett självständigt, bidragsfördelande, initiativtagande och erfarenhetsförmedlande organ att samarbeta med. Därför bör de båda nuvarande nämnderna ersättas av ett nytt statligt organ, förslagsvis kallat statens filmråd. Rådet bör få sina direktiv och sina medel direkt anvisade från regeringen.

Rådet bör ha nio ledamöter med personliga suppleanter och sammanställas så att kunskaper om den lokala mediesituationen, föreningslivets aktiviteter, film- och videobranschernas arbetsvillkor vid sidan av film- och kulturpolitisk kunskap blir representerade.

Kanslimässigt bör man söka en lösning som medger samarbete med andra organ inom medieområdet och som medger att framöver skapa en informations- och utvecklingsinstans för medieverksamhet. Regeringen bör komma överens med Filminstitutet om överförande av nuvarande personal för nämndernas service samt för stödverksamheten på barnfilmområdet. Vissa mindre förstärkningar av denna kapacitet erfordras.

Den nya myndigheten bör förvalta de bidragsformer som föreslagits i det föregående samt svara för det informations- och bedömningsarbete som beskrivits på barn- och ungdomsfilmens område. Statens filmråd bör också få ansvaret för hela bidragsfördelningen till barnfilm men måste i utvecklingsarbetet nära samarbeta med Filminstitutet.

Nettokostnaden för reformen är svår att beräkna exakt eftersom lokal-kostnaderna inte är kända och vissa delar är beroende av förhandlings-uppgörelser. Det torde dock röra sig runt tre milj.kr.

2 Bakgrund

2.1 Filmens plats i kulturpolitiken under 1970-talet

Filmpolitiken under 1970-talet byggde på den grund som lades av Filmutredningen (SOU 1973:53) och som formades av kulturrådet i Ny kulturpolitik (SOU 1972:66). Grundinställningen var att filmpolitiken måste underordnas kulturpolitiken i dess helhet. Samma principer för statens insatser skulle gälla för filmen som för andra kulturyttringar, dvs. att staten skulle stå för centrala insatser i form av stöd till filmproduktion, filmimport etc. Det skulle i första hand vara kommunernas uppgift att säkerställa att god film kunde visas ute i landet, men staten skulle t.ex. genom stimulansbidrag av olika slag underlätta kommunernas ansvarstagande.

Viktigt var att det var *filmen* som skulle stödjas, inte en branschstruktur.

Förslagen lades under en period då ca tio år återstod av det gällande filmavtalets löpperiod och hade karaktären av kompletterande åtgärder. Man förutsåg dock en ganska omfattande förändring av förutsättningarna för filmvisning till följd av videons och kabel-TV:s intåg.

När det gällde *filmvisning* skulle de statliga åtgärderna inriktas på att skapa alternativ till de kommersiella filmbolagens visningar. I logik med detta tillkom stöd till Bio Kontrast, Vuxenskolan för Bygdegårdar, Sveriges Förenade Filmstudios, Filminstitutet för Bio-16 och ABF för filmvisning för finska invandrare. För barnfilmvisningar tilldelades årliga medel till Sveriges Förenade Barnfilmstudios, och Unga Örnar för Barnens Bio Kontrast.

För *barnfilmens* vidkommande föreslog filmutredningen produktionsstöd och stöd till dubbing av utländsk film, intäktsgarantier till biografägare som visade av barnfilmkommittén rekommenderade filmer samt åtgärder för information om värdefull barnfilm. Regeringen svarade med att inrätta ett barnfilmråd (se avsnitt 2.2) samt att garantera ett produktionsstöd via avtal mellan Sveriges Radio-TV och Filminstitutet. Ett importstöd tillkom liksom försöksverksamhet med barnfilm-distribution.

För fullständighetens skull skall nämnas att utredningen också hade förslag som syftade till att förbättra distributionen av smalfilm – förslag som inte genomförts men alltjämt har aktualitet.

I sammanhanget kan det vara intressant att notera att invandrarutredningen (SOU 1974:69) föreslog åtgärder för att stimulera till *visningar för svenskar och invandrare* av film från invandrarnas ursprungsländer. Föredragande statsrådet (prop. 1975:20) ägnade dock inte filmen – som jämte musiken är den förnämsta möjligheten till kontakten med invandrarkulturer – något intresse.

I sitt ställningstagande till filmutredningen följde regeringen förslaget att inte föra filmen till kulturrådets ansvarsområde. Motivet var att filmen hade en massmedial karaktär och hade mer med TV-verksamhet att göra samt att ett flertal ansvarsuppgifter vilade på Filminstitutet. De nya uppgifterna att fördela bidrag till filmvisning i nya former skulle – för att man skulle kunna undgå att blanda in kulturrådet – fördelas direkt av utbildningsdepartementet.

2.2 Barnfilmen tar plats

Den sakinriktade debatten om den otillfredsställande situationen för barnfilm i Sverige har pågått i stort sett under ett halvt sekel. Utredningsförslagen har varit många och varierande. Bl.a. föreslog 1949 års filmkommitté att hela biografnöjesskatten skulle återbäras till producenter när det visades filmer, som särskilt vände sig till barn. I andra

utredningar och riksdagsmotioner har det vidare föreslagits skattebefrielse och statlig lånefond för produktion av barnfilm.

Vid filmavtalets tillkomst 1963 förutsattes det att avgiftsmedel till Filminstitutet bl.a. skulle användas för stöd till produktion av barnfilm.

För att bl.a. skapa en opinion för bättre barnfilm, sanera matinéprogrammen och öka framför allt föräldrars kunskap och intresse startades barnfilmkommittén 1947. Det blev en samorganisation för studieförbund, lärarorganisationer, Hem och Skola och kvinnoförbund. Verksamheten, som var starkt begränsad pga. dåliga ekonomiska resurser, bestod främst i att granska barnfilm som visades på biomatinéer.

Under senare delen av 60-talet uppstod en stor allmän debatt om barn och kultur och här spelade barnfilmen en betydelsefull roll.

Filmcensurutredningen framhöll i sitt huvudbetänkande (SOU 1969:14) betydelsen av en intensifierad insats för barnfilmen.

När 1968 års filmutredning inledde sitt arbete var dock de flesta av barnfilmens problem fortfarande olösta. Det gällde produktion, import, versionering, distribution, konsumentupplysning och visning. Utredningen föreslog också en rad statliga insatser för att lösa dessa problem (Samhället och filmen del 1 SOU 1970:73). Stödet skulle inrikta sig både på barnfilm för biografvisning och på barnfilm i smalfilmsformat (8 och 16 mm).

I diskussionen under utredningsarbetet framkom möjligheten att organisera ett fristående centralt barnfilminstitut. Tanken på ett organ gemensamt för barnfilm och filmen i skolan framfördes också. Utredningen ansåg det dock inte ändamålsenligt att bygga upp en sådan riksorganisation för barnfilmen. Man fann istället att huvuddelen av de olika åtgärderna skulle administreras av Filminstitutet inom vilket en särskild barnfilmavdelning skulle finnas.

Barnfilmavdelningens verksamhet borde enligt utredningen bedrivas i intimt samarbete med övriga organisationer och institutioner på området. För att detta skulle underlättas, föreslog man inrättandet av ett till institutet knutet samrådsorgan; barnfilmrådet. I rådet skulle barnfilmkommittén, som föreslogs få resurser att granska 140 filmer per år, få en stark representation.

Barnfilmrådet

I den s.k. andra kulturpropositionen föreslogs också förstärkta statliga insatser. Barnfilmrådet inrättades den 1 juli 1975. I rådet skulle ingå dels företrädare för olika intressegrupper som barn- och ungdomsorganisationer, filmarbetare och kommuner, dels som adjungerande representanter för filminstitutet, TV-kanalerna och utbildningsradion.

Rådet skulle enligt propositionen

1. ha en allmän uppgift att fungera som diskussionsforum och remissorgan åt regeringen
2. vara ett samrådsorgan för Filminstitutet ifråga om de uppgifter på barnfilmområdet för vilka institutet uppbär statsbidrag. Enligt propositionen handlade det om granskningsverksamhet, import av barnfilm och försök med distribution av barnfilm. Man räknade med att rådet även skulle kunna följa verksamheten med produktion av barnfilm samt verksamhet inom barnfilmområdet till vilken det inte utgick statsbidrag.

Enligt rådets egen programförklaring skulle barnfilmrådet

- stimulera tillgången till god barnfilm,
- öka kunskapen om barnfilm, barnfilmproduktion och barnfilmvisning,
- stimulera en mer medveten och aktiv användning av film i föreningar, kommunala verksamheter, barnfilmklubbar och på biografier,

- öka barns mediakunnande genom ett aktivt filmseende och egen produktion av barnfilm,
- utveckla nordisk och annan internationell samverkan på barnfilmområdet.

Utvecklingen blev dock inte den avsedda. Redan från början uppstod svårigheter i samarbetet mellan institutet och rådet. Uppdelningen var organisatoriskt bräcklig och var sårbar inför bl.a. personliga motsättningar på skilda nivåer.

Redan efter ett år knöts barnfilmrådet istället administrativt till statens ungdomsråd. Därmed delades anslaget till barnfilmverksamhet upp. Filminstitutet fick fortsatt bidrag för import och distribution av barnfilm, medan ungdomsrådet fick medel för granskning och för en försöksverksamhet med barnfilm. Särskild personal för barnfilm anställdes på ungdomsrådet. Barnfilmrådets verksamhet byggdes upp framför allt på granskningen av barnfilm. Granskningsomdömen samlades i särskilda kataloger - Barnfilmkatalogen - avsedda för dem som arbetar med film för barn. Dessutom anordnades konferenser om granskningen och andra frågor om barn och film.

Barnfilmrådets verksamhet ledde till att det blev naturligt att den tidigare nämnda barnfilmkommittén utan större uppmärksamhet avvecklades.

Samarbetet mellan barnfilmrådet och Filminstitutet fick liten omfattning. Uppdelningen ledde till att vi istället fick två parallella organ på barnfilmområdet.

I den s.k. barnkulturpropositionen 1978/79 konstaterade också statsrådet att konstruktionen inte hade fungerat väl. Man borde istället välja en form för dessa kontakter som är bättre anpassad till institutets organisation och sätt att fungera.

Barnfilmrådets verksamhet, särskilt granskningen och kunskapsspridningen, fick överlag positivt bemötande av såväl användare som beslutsfattare. Uppdelningen mellan rådet och institutet blev dock i läng-

den ohållbar. I anslutning till utformningen av 1982 års film- och videoavtal gjordes ett nytt försök att samordna de statliga barnfilmsinsatserna. Barnfilmrådet upphörde och dess verksamhet övergick den 1 juli 1982 till Filminstitutet där nämnden för barn- och ungdomsfilm (BUF) fick ansvara för bidragsfördelningen.

2.3 Filmstödet nuvarande organisation

2.3.1 1982 års film- och videoavtal

Våren 1982 träffades ett nytt film- och videoavtal mellan å ena sidan staten och å andra sidan fem organisationer inom filmbranschen samt IFPI-Video. Det principiellt nya i detta avtal är införandet av bestämmelser om avgifter för uthyrning av videogram. Avtalet, som gäller t.o.m. juni 1991, presenterades för riksdagen i proposition 1981/82:111. Såväl avtalet som propositionen betonar den nya uppgiften för Filminstitutet att främja spridning och visning av kvalitetsfilm. I avtalet förklarar sig parterna också överens om att verka för en vid spridning av värdefull film (se bilaga 1).

Av Filminstitutets fondmedel skall enligt avtalet lägst fem procent användas för detta ändamål. 1986/87 betydde detta ca 6,8 milj.kr. Över statsbudgeten anvisades samtidigt 3,4 milj.kr. (exkl. videostödet).

Avtalet anger också att det skall finnas bl.a. en visningsnämnd och en nämnd för barn- och ungdomsfilm. I särskilda bilagor har angetts bestämmelser för användningen av de medel som de båda nämnderna disponerar. Det är Filminstitutets styrelse som fördelar tillgängliga be-
lopp.

2.3.2 Filminstitutets uppgifter

Filminstitutets uppgifter är relaterade i film- och videoavtalet, vilket i sin helhet, tillsammans med andra relevanta bestämmelser, är återgi-

vet i institutets årliga verksamhetsberättelse. En del av de för översynen mer betydelsefulla paragraferna i avtalet bifogas i denna rapport som bilaga. Jag går därför här endast in på ett par av de uppgifter för institutet som ligger närmast visningsnämndernas uppdrag.

2.3.2.1 Filminstitutets barnfilmverksamhet

I anslutning till barnkulturpropositionen 1978/79 konstaterade statsrådet att Filminstitutet avsåg att komplettera förvaltningsrådet med företrädare för de grupper som är viktiga att ha med i barnfilmarbetet. Dessa grupper skulle härigenom få insyn i institutets hela verksamhet på barnfilmområdet. Enligt statsrådets mening skulle denna konstruktion ge goda förutsättningar för ett omfattande samarbete.

Intentionerna att ge barnfilmverksamhet större inflytande på Filminstitutet genom förvaltningsrådet, som inte är ett beslutsorgan, har dock inte uppfyllts. Ytterst få medlemmar i förvaltningsrådet har hittills företrätt barnfilmen.

Det har tidigare funnits en särskild barnfilmavdelning inom Filminstitutet. Den integrerades 1985 i visningsavdelningen (se 2.3.2.2) och har bestått av en halvtidstjänst för "filmpedagogisk verksamhet". I denna verksamhet ingår bl.a. att utarbeta filmhandledningar, konsultverksamhet och medverka i studiedagar etc. En andra halvtidstjänst ingår f.n. i projektet "Barnens Bio Fågel Blå". Det extra statsanslaget för filmpedagogisk verksamhet 1987/88 har medfört en utbyggnad av verksamheten som organisatoriskt förts in under styrgruppen för barnfilmfrågor.

I styrgruppen samlas alla medarbetare på Filminstitutet, som arbetar med barnfilm inom olika områden, för policydiskussioner, koordinering av projekt och resurser samt behandling av övergripande frågor. I gruppen ingår även BUF. Garantinämnden för kortfilm, som även omfattar barnfilm, är dock inte representerad. Filminstitutets VD är ordförande.

Utanför styrgruppen finns en viss kontaktyta mellan institutets ende barnfilmhandläggare och BUF.

Man bör även notera att Filminstitutet administrerar Sveriges Förenade Barn- och Ungdomsfilmstudios (SFBF) sedan bildandet 1979 (se även 2.3.5.3).

2.3.2.2 Filminstitutets visningsavdelning

Filminstitutet skall enligt film- och videoavtalets ändamålsparagraf "främja spridning och visning av värdefull film". Här spelar **visningsavdelningen** en central roll. Den arbetar med filminköp, distribution och försäljning. Dessutom organiseras barnfilmfrågorna inom denna avdelning. Filmerna finns för uthyrning på 35 mm, 16 mm och/eller video. Filmerna visas oftast först på egna och andras biografier, sedan institutionellt på 16 mm och video samt på hemvideo och på TV. 44 % av intäkterna kommer från biografvisningarna.

Filminstitutets 16 mm distributionsprogram "BIO 16" hade 1986/87 bedrivits i 16 år. Långfilmerna visas oftast genom den kommunala kulturverksamheten. 87 kommuner visar Bio 16 (inkl. Barnens Bio 16), men i jämförelse med föregående år har antalet visningar minskat med 20 % (2 055) och antalet besökare med 30 % (98 430). Antal besökare per visning ligger kring 50.

Minskningen kan bero på att kommunerna har fått det allt svårare att engagera sig när det utbud som Bio 16 erbjuder innehåller allt fler s.k. breda filmer (dvs. sådana som varit framgångsrika kommersiellt på biograf och på hemvideo).

Separatuthyrningen av 16 mm film till skolor, förskolor, bibliotek och filmklubbar är dessutom en viktig del av institutets distribution. Filminstitutet samarbetar med Folkets Husföreningarnas Riksförbund (FHR) genom att delta i Skolbioprojektet. Den institutionella videodistributionen har ringa omfattning.

Vuxenutbudet koncentreras nu på tre kategorier; Svenska filmer, oftast helt eller delvis producerade av Filminstitutet, engelskspråkig film med god kommersiell potential och internationell "art cinema" från olika länder.

De senaste 12 åren har 409 vuxenfilmer förvärvats till en kostnad (exkl. administration) av 34,8 milj.kr. med ackumulerade intäkter på 32,6 milj.kr. I lager finns dessutom 400 barn- och ungdomsfilmerna varav ett 50-tal långfilmer. I utbudet ingår ett hundratal filmer som är lämpliga för barn med ett annat modersmål än svenska.

Visningsavdelningen är en av de två stora inom institutet och omfattar ca 27 tjänster. Den omsluter kostnader på 20,5 milj.kr. och intäkter på 17,7 milj.kr. senaste verksamhetsåret. Avdelningen finansieras genom film- och videoavgifterna i enlighet med punkt E i avtalet (Kultur och förvaltning). Annan filmkulturell verksamhet som cinemateket, filmarkivet och teknisk information och utveckling samt förlagsverksamhet får också sina medel genom denna post.

Även om mycket samarbete förekommer bedriver visningsavdelningen sin kommersiella verksamhet helt eller delvis i konkurrens med såväl privata som folkrörelseägda eller ideella distributörer och visningsorganisationer.

2.3.3 Visningsnämnderna

2.3.3.1 Vissa gemensamma fakta

Som en följd av 1982 års film- och videoavtal gavs, som tidigare redovisats, uppdraget att stödja spridning och visning av värdefull film till Filminstitutet. För att handha bidragsfördelningen utsågs emellertid särskilda organ av regeringen. Dessa organ, visningsnämnden för film och video samt nämnden för barn- och ungdomsfilm, skulle därigenom stå fria från institutets övriga verksamhet.

Vardera nämnden består av en ordförande och fyra ledamöter jämte fyra personliga suppleanter, vilka utses för högst tre år i taget som regel för högst två perioder. Med hänsyn till den nu aktuella utvärderingen och översynen förlängdes nämndernas mandat 1987 med ett år.

Inom ramen för det relativt begränsade antalet ledamöter skall man inrymma en så bred representation som möjligt från kommuner, folkrörelseorganisationer, visningsorganisationer samt film- och videobranschen.

Av Filminstitutets fondmedel skall enligt avtalet lägst fem procent användas för att främja spridning och visning av värdefull film. 1986/87 uppgick dessa medel till 6,8 milj.kr. eller till 5,3 procent. Därtill kommer ett specialdestinerat statsanslag (Filmstöd, anslagsposten Främjande av spridning och visning av värdefull film) om 5,4 milj.kr. (varav 2 milj.kr. för videostödet). Filminstitutet förser också nämnderna med kansliresurser, dvs. lokaler, personal m.m. via de medel som institutet disponerar för sin egen administration.

2.3.3.2 Visningsnämnden för film och video

Uppgifter och stödformer

Visningsnämndens uppgift är alltså att med tillgängliga medel främja verksamhet som syftar till att öka möjligheterna att se värdefull film och att öka intresset för sådan. Medlen får användas för import, spridning, marknadsföring eller andra intresseväckande åtgärder. Följande stödformer har utvecklats:

Visningsstödet är kärnan i verksamheten och kan i första hand utgå till

a) *centrala organisationer* för deras verksamhet med att stimulera och ge service åt lokala organisationer. Sådant bidrag utgår i form av driftbidrag eller projektbidrag. Årliga minimibidrag har dock fastställts av

regering och riksdag för verksamheten med Bio Kontrast inom Folkets Husföreningarna och Sveriges Förenade Filmstudios.

b) *lokala organisationer* kan få startbidrag till en planerad reguljär verksamhet, särskilt sådan som kan räkna med lokalt stöd. Även enskilda projekt och, i några fall, investeringskostnader har nämnden bidragit till.

c) projekt som syftar till att öka filmintresset och som är av *riksintresse* samt

d) liknande projekt eller *aktivitet av lokalt intresse* som syftar till att utveckla metoder för att sprida och visa värdefull film, under förutsättning att lokalt stöd kan påräknas.

Importstöd

Stöd kan utgå till import av kopior och till lanseringsåtgärder för kvalitetsfilm. Behovet av särskild versionering för handikappade eller invandrade beaktas. Stödet skall också ge importörerna möjligheter att ge filmerna en bredare geografisk spridning.

Stödet kan omfatta hela kostnaden för kopior, hemtagning, censuravgift och versionering samt maximalt halva kostnaden för lansering (t.ex. pedagogiskt material, marknadsföring etc.). Instruktions- eller undervisningsfilm eller film som bedöms som ekonomiskt bärkraftig får ej stöd.

För långfilmer utgår stödet i form av *förlustgaranti* på tre år och för *kortfilm som ett bidrag*. Det finns en rad ganska detaljerade regler om rapportering, redovisning och återbetalningsskyldighet som åtföljer varje stödd film.

Lanseringsstöd

Lanseringsstöd kan utgå till såväl svenskproducerad som importerad film – även på video – och avser att täcka kostnader för framställning av informationsmaterial eller pedagogiskt material, reklam (i allmänhet ej annonskostnader), visnings- och kontaktverksamhet osv.

Även här föreligger bestämda regler om redovisning och rapportering (antal uthyrningar, föreställningar, publikens storlek och sammansättning) samt om återbetalning.

Videostödet

Ända sedan starten 1982 har nämnden svarat för en försöksverksamhet på videogramområdet. Man har disponerat två milj.kr. årligen för att pröva och utveckla olika arbetsformer och distributionsvägar för videogram. Stödet är uttryckligen avsett för försök som på sikt kan finansieras på annat sätt. Försöken kan rikta sig till såväl barn som vuxna.

Följande kriterier har gällt för bidragsfördelningen.

Man ger stöd till verksamhet

- som inte har kommersiell bärkraft,
- som har karaktär av pilotprojekt,
- som kombinerar produktion och distribution,
- som utnyttjar mediets särart för att nå kulturpolitiskt angelägna grupper, t.ex. handikappade och invandrare,
- som utvecklar distributionsformer och kollektiva visningsformer,
- som finner former för visningar där förberedelse och fortsatt kontakt med publiken förekommer,
- som syftar till att ge kunskaper om videoproduktion.

Bidragsmottagare har varit kulturförvaltningar, ungdomsföreningar, studieförbund och andra föreningar. Medlen har i stor utsträckning använts för etablering av medieverkstäder och anskaffning av utrustning för sådan verksamhet.

2.3.3.3 Nämnden för barn- och ungdomsfilm (BUF)

Stödformer, arbetsuppgifter

Nämnden skall genom att fördela bidrag främja verksamhet som syftar till att öka möjligheterna för barn och ungdom att se värdefull film samt att öka intresset för sådan film. Tillgängliga medel får användas för import, spridning, marknadsföring och granskning av samt information om kvalitetsfilm. Medlen får också användas till andra åtgärder som syftar till att väcka intresse för sådan film.

Stödformerna är desamma som redovisats under 2.3.3.2 ovan, dvs. *visningsstöd samt import- och lanseringsstöd*.

Visningsstödet fördelas främst som *verksamhetsstöd* till ett mindre antal organisationer för central bokning, information och marknadsföring, information till filmvisare om värdefull film och olika sätt att använda och visa film, insamling och sammanställning av uppgifter samt uppföljning av de olika insatsernas lokala effekter.

Utvecklingsstöd utgår för att ta fram kunskaper, utveckla och pröva metoder. Mottagare kan vara alla slags organisationer.

Principerna för *import- och lanseringsstöden* följer samma linjer som tidigare redovisats för vuxenfilmen.

Nämnden svarar också för *granskning av barn- och ungdomsfilm* genom 14–15 arvoderade granskare, vilka årligen granskar 250–300 filmer (1986/87 272 st). Varje granskare skaffar sig själv möjlighet att se resp. film, oftast på ordinarie visningar om det gäller biograffilm och annars i samverkan med distributör eller uthyrare. Oftast ses varje film av två granskare och man lägger stor vikt vid att också läsa varandras omdömen innan de redigeras genom kansliets försorg.

Varje film presenteras på ett särskilt blad. Förutom en innehållsbeskrivning och ett omdöme signerat av resp. granskare redovisas produktionsuppgifter och en rad andra fakta (se exempel på filmblad, bil. 6). Filmbladen distribueras i fem utskick per år, två-åtta månader efter en films premiär eller distribution.

F.n. finns ca 700 prenumeranter, varav de flesta är kommunala institutioner såsom bibliotek och förvaltningar (23 videodistributörer, 14 biografier, 12 inom press/TV osv.). Prenumerationspriset är 100 kr.

2.3.4 Andra organ med uppgifter inom filmens område

En rad statliga myndigheter och andra organ har ansvarsområden som – direkt eller indirekt – är av betydelse för verksamheten med spridning och visning av film resp. barnfilmverksamhet. Av särskilt intresse är följande.

Statens kulturråd har ett allmänt bevakningsansvar för kulturområdet som helhet. I rådets direkta ansvarsområde ingår däremot inte filmområdet. Kulturrådet fördelar bl.a. statsbidrag för kulturell verksamhet bland amatörer, i mindre ensembler och fria grupper samt inom institutioner och föreningar. Bland bidragsmottagarna kan förekomma sådana som också visar film eller arbetar på annat sätt med rörlig bild. Film m.m. kan också ingå i sådan verksamhet som rådet skall stödja genom anslag till t.ex. lokaler, utrustning, konferenser och festivaler. Det bidrag till centrumbildningar som rådet fördelar är uttryckligen avsett också för filmens område.

Skolöverstyrelsen (SÖ) har under senare år drivit en särskild kampanj avseende alla inslag i skolundervisningen som berörs av skolan i vidare bemärkelse, det s.k. bildspråksprojektet. Inom ramen för den särskilda satsningen "Kultur i skolan" har utbildningsdepartementet, SÖ och länskolnämnderna särskilt främjat lokala projekt på bl.a. filmområdet. Projektmedel utgår för närvarande för tredje året i följd.

Kabelnämnden disponerar ett särskilt anslag för statligt stöd till lokal programverksamhet i kabelnät. Stödet syftar till att utveckla lokal TV-produktion och stimulera till att lokala kabel-TV-kanaler kommer igång på många orter. Bidrag ges företrädesvis till planering, uppbyggnad, utbildning och utvecklingsverksamhet, däremot inte till teknisk utrustning eller löpande driftkostnader.

Sveriges Utbildningsradio AB bedriver en omfattande verksamhet med undervisningsfilm distribuerad genom etersändning eller i form av videokassetter. Lokal samarbetspart är i huvudsak AV-centralerna. Utbildningsradion har även bedrivit en försöksverksamhet – delvis i samarbete med bl.a. Filminstitutet – med utlåning av videokassetter genom folkbiblioteken.

Statens biografbyrå prövar frågor om godkännande av filmer och videogram avsedda för offentlig förevisning. För filmer som önskas godkända till förevisning för barn (dvs. som ej fyllt femton år) är *statens barnfilmnämnd* rådgivande organ åt biografbyrån. Biografbyrån handlägger även det statliga fraktstödet för film.

Fraktstödet

Det statliga fraktstödet lämnas för ungefär en tredjedel av de filmer som årligen har biopremiär i Sverige – dvs. ca 100. Urvalet sker med hänsyn till kvalitet. Det som ersätts är kostnaden för transporten av filmen till och från biografen (inkl. moms). Denna kostnad uppgår i genomsnitt till 320 kr./film. Tidigare har endast film med minst 35 mm bredd fått stöd. Sedan 1987 är även 16 mm film berättigad. Någon begränsning beträffande filmernas längd finns inte. Även kortfilm kan således få stöd. Även äldre film – dvs. film som granskats av biografbyrån före 1978 – kan få fraktstöd. Vid provningen beaktas då främst filmens kulturhistoriska värde.

Fraktstödet utgör ca 1 milj.kr. per år vilket är ungefär en fjärdedel av biografbyråns budget.

Berättigade till fraktstödet var tidigare biografer i vissa regioner med glesbygdskaraktär. I dag kan stödet ges till alla biografer som regelmässigt visar högst fem föreställningar i veckan – dvs. de avgiftsbefriade biograferna – oberoende av geografisk belägenhet.

Fraktstödet har funnits i 10 år. Dess filmpolitiska effekter har dock inte ännu utretts närmare.

2.3.5 Visningsorganisationerna

2.3.5.1 Vad är en visningsorganisation?

Den rent kommersiella filmdistributionen, som i alla led domineras av SF och Sandrews, liksom på biografsidan även Folkets Hus, har en betydelsefull filmkulturell motvikt i visningsorganisationernas verksamhet. Dessa organisationer är folkrörelseförankrade och ideella eller har sin bas i Filminstitutet genom statliga filmpolitiska insatser.

De centrala visningsorganisationerna är sinsemellan mycket olika i sin organisation och har varierande målsättning. De medverkar till att fylla de hål som uppstår där kommersiell spelfilmsdistribution inte är lönsam. Det kan vara ambition att visa film med hög kvalitet eller att kunna förse även filmvisare/biografer som har ett litet publikunderlag med kvalitetsmässigt acceptabel film. Detta har naturligtvis sin största betydelse på de mindre orterna.

Visningsorganisationerna kan delas upp i tre kategorier. I de folkrörelseförankrade kan filmvisningen vara ett av många medel att nå ut till och aktivera publiken, som kan vara medlemmar eller potentiella sådana. I de fristående "filmrörelserna" är den filmkulturella målsättningen mest väsentlig.

Den tredje kategorin är Filminstitutets visningsverksamhet som arbetar i gränslandet mellan kommersiell distribution och kulturpolitisk ambition.

Vid sidan av de centrala organisationerna bör även lokala visningsorganisationer uppmärksammas. Det kan handla om en lokal avdelning av ett studieförbund, som i egen regi bedriver filmverksamhet. På en del orter har biografföreningar, med bl.a. kommunalt stöd, tagit över tidigare centralt drivna kommersiella biografier. På några orter kan även kommunen själv vara visningsorganisation och visa film. Detta är förstås långt ifrån så vanligt som i Norge.

Det gemensamma för visningsorganisationerna såväl centralt som lokalt är således att de står utanför den lönsamhetsorienterade delen av filmbranschen.

2.3.5.2 De folkrörelseförankrade filmorganisationerna

Bio Kontrast finns på drygt 200 platser, oftast i en Folkets Hus-biograf, men även på ett 30-tal platser där sådan biograf saknas. Hösten 1987 förekom dock visningar endast på 134 orter (9 280 föreställningar). Ca 30 % av publiken fanns då i Stockholms län (se vidare bil. 7). Bio Kontrast kan ses som FH-rörelsens kvalitetsalternativ till det mer kommersiellt präglade utbudet på FH-biograferna. Bio Kontrast byggs på önskemål från lokala programråd. Filmerna programsätts sedan centralt.

Omsättningen är på ca 2,2 milj.kr. varav anslaget från visningsnämnden täcker knappt hälften. Bio Kontrast är den organisation som fått det största stödet från visningsnämnden – ca 30 %. Bland aktiviteterna märks kvalitetsfilminriktade festivaler och kurser.

Bio Kontrast har problem med den dåliga kopietillgången. Av lönsamhetsskäl anser sig inte distributörerna kunna ligga med filmer länge i lager. Därför vill Bio Kontrast själva förvärva värdefulla spelfilmer som tagits ur den kommersiella distributionen, men saknar f.n. resurser för detta.

För barn bedrivs en särskild verksamhet. Barnens Bio Kontrast är arbetarrörelsens filmklubbar för barn i åldrarna 7–12 år. Verksamheten har bedrivits i 14 år och förekommer i ett 100-tal kommuner och har i dag ca 200 000 besök per år. För åldrarna 11–15 år finns dessutom Ungdomens Bio Kontrast.

Våra Gårdar är nykterhetsrörelsen IOGT-NTO:s kommersiellt drivna biografier. De ligger oftast på små orter och är den enda biografen. Filmbudet är det gängse, utan speciell inriktning på kvalitetsfilm.

Stödet från visningsnämnden går dock huvudsakligen till en heltidsanställd filmkonsulent samt kursaktiviteter. Programsättningen sker centralt. **Våra Gårdar** har i allmänhet kommunalt samlingslokalstöd, men ekonomin är mycket bräcklig och de små biograferna balanserar på gränsen till nedläggning. **Våra Gårdar** drabbas hårt av distributörers politik att inte låta en film gå på en liten ort innan den går upp på närmaste centralort (och helst på egen biograf) i regionen. Detta gäller även parallellkopiorna.

Sol-Bio är Bygdegårdarnas Riksförbunds filmverksamhet. Riksförbundet har 850 medlemmar. 16 mm film visas i 87 bygdegårdar och 35 mm film i 48 (1986). Bokningen av 16 mm film görs centralt, men de biografier som visar 35 mm film bokar ofta själva eller genom att vara anslutna till annan bokningsorganisation t.ex. **Våra Gårdar** eller FHR.

Anslaget från visningsnämnden täcker till ca 60 % kostnaderna för en filmkonsulent, kurser och informationsmaterial i syfte att öka kunskapen och intresset för visning av kvalitetsfilm. Med dessa medel kan också en filmkatalog med över 400 titlar produceras.

2.3.5.3 De fristående filmrörelserna

Folkets Bio är en filmrörelse med rötter i 60-talet. Centralt har Folkets Bio 6 anställda, flertalet på deltid, samt anställda vid olika lokalavdelningar. Till skillnad mot de andra visningsorganisationerna har Folkets Bio sin tyngdpunkt i de större städerna och några universitets-

orter. Merparten av arbetet inom organisationen utförs dock genom frivilligt arbete.

Folkets Bio har en årsomsättning på ca 3 milj.kr. vilket innebär att verksamhetsstödet från visningsnämnden motsvarar ca 25 % av driftkostnaden. Ca 25 % av intäkterna är dessutom import- och lanseringsstöd. Lokalavdelningarna får i allmänhet också kommunalt stöd.

Folkets Bio fungerar både som importör, distributör, biografägare och visningsarrangör. I alla led präglas Folkets Bio av satsningen på kvalitetsinriktad 35 mm spelfilm, inte sällan ganska "smal" sådan. Målsättningen är bl.a. att i stort med filmens hjälp också medvetandegöra och engagera i olika samhällsfrågor. Folkets Bio har dock under sin snart 20-åriga verksamhet lyckats arbeta upp en trogen publik. Ett stort problem är att de egna biograferna i flera städer blivit för små.

FilmCentrum, som också har sina rötter i 60-talet, arbetar till skillnad mot Folkets Bio med 16 mm och video samt även med kortfilm/dokumentärfilm som visas institutionellt - även i egna lokaler.

Förutom sin centrala organisation har FilmCentrum fyra avdelningar på skilda håll i landet. Den centrala verksamheten omsätter ca 2,3 milj. kr./år och har 4-5 heltidstjänster. Dessutom tillkommer arbetskraft genom AMS och en hel del ideella insatser.

Finansieringen utgörs främst av ett grundstöd om 600 000 kr. från statens kulturråd och uthyrningen av film samt projektpengar i första hand från SIDA och visningsnämnderna. Uthyrningen ger ca 800 000 kr., varav cirka hälften går tillbaka till filmarna.

FilmCentrum har i dag stora ekonomiska svårigheter. De begränsade resurserna gör bl.a. att man i dag står inför valet att antingen köpa in ny film eller förnya slitna ofta uthyrda 16 mm kopior.

Sveriges Förenade Filmstudios (SFF) organiserade 1987 103 filmstudios med 23 237 medlemmar. Varje filmstudio är självständig vad

gäller verksamhet, men bokningen sköts centralt efter lokala önskemål.

SFF omsätter ca 2,2 milj.kr. per år vilket innebär att stödet från visningsnämnden motsvarar ca 40 % medan medlemsavgifter täcker ca 45 %. Lokalt uppbär filmstudios dessutom ofta kommunalt stöd.

SFF är importör och distributör för vissa klassiker, men i övrigt grundas bokningen på avtal med de kommersiella distributörerna.

Barnfilmklubbarna är oftast anslutna till Sveriges Barn- och Ungdomsfilmstudios (SFBF). 1987 hade SFBF 188 medlemsklubbar.

SFF och SFBF, som är ideella föreningar, är administrativt samordnade inom Filminstitutet där tre personer arbetar med verksamheten.

2.3.5.4 Andra filmvisare

Utöver de nu nämnda organisationerna som mer permanent arbetar med filmvisning så förekommer det givetvis att andra föreningar och sammanslutningar arrangerar visningar i olika sammanhang. Det som här är viktigast att nämna är festivalerna.

Göteborgs filmfestival har arrangerats i tio år och har under denna tid blivit den ledande internationella filmfestivalen för långfilm i landet. Den resulterar bl.a. i att ett betydande antal filmer importeras och lanseras i Sverige. Festivalen har i flera år erhållit bidrag från visningsnämnden (1987: 150 000 kr.).

Uppsala filmfestival har genomförts i sex år med kortfilm, och i första hand internationell sådan, som huvudinriktning. Visningsnämnden lämnade 1987 65 000 kr. i bidrag.

Andra arrangemang med rikskaraktär är *Sveriges Film- och videoamatörers visning*, *Kvinnofilmfestivalen* och *Invandrarfilmfestivalen*. Därutöver förekommer ett antal mer lokala eller regionala festivaler med

viss regelbundenhet, t.ex. i Malmö. Dessas betydelse för att skapa ett intresse för värdefull film skall inte underskattas.

Filmens Dag kan också betraktas som en återkommande festival. Bakom denna mönstring av nyproducerad kortfilm står i första hand de fria filmarnas organisation, OFF.

I detta sammanhang förtjänar också att nämnas *Folketshusrörelsens/Bio Kontrasts* årliga filmfestivaler vars främsta syfte är att inom organisationen lansera och skapa intresse för kvalitetsfilm.

1987 beviljades ca 300 000 kr. till denna typ av arrangemang.

3 Analys av utvecklingen sedan 1982

3.1 Film- och videosituationen i Sverige

3.1.1 Den tekniska utvecklingen

Såväl 16 mm som 35 mm är väl etablerade internationella standardformat för film. Det finns ingenting i dag som pekar på att inte dessa format kommer att leva kvar åtminstone in på början av 2000-talet. Detta trots att det just nu pågår ett intensivt utvecklingsarbete med att på elektronisk väg ersätta den cinematografiska bilden. Det handlar främst om s.k. högupplösnings-TV (HDTV) – en teknik där man närmar sig 16 mm-filmens skärpa och möjliggör god storbildsåtergivning. Denna teknik beräknas vara kommersiellt gångbar inom ett par år samtidigt som då videotekniken, bl.a. Super-VHS, ytterligare förbättrats. Ingen har dock ännu vågat sig på att förutspå en tidpunkt då 35 mm-filmens bildupplevelse för en rimlig kostnad kan åstadkommas med videoteknikens hjälp. Däremot kommer användning av Super-VHS-tekniken att ge hemvideo minst lika bra bildkvalitet, om inte bättre, vid filmvisning i televisionen; såväl den etersända som per satellit och kabel.

Eftersom det ännu finns ett betydande bestånd av filmprojektorer och filmer är det troligt att filmformatet 16 mm inte försvinner så snabbt. Det kan dock noteras att videons hanteringsmässiga övertag gjort att exempelvis 16 mm-filmen nu avvecklas i de skandinaviska handelsflottorna. Spelfilmerna på militära förband visas på storbildsvideo – den s.k. Armévisionen. Mycket talar för att det i första hand blir på den institutionella sidan 16 mm-filmen med tiden ersätts av video bl.a. i sko-

lor och AV-centraler. Däremot kan 16 mm få ökad betydelse som komplement till 35 mm för visning av såväl spelfilm som kortfilm i biograflokaler.

Ett tecken på den cinematografiska filmens styrka är att det fortfarande sker en teknisk utveckling av båda formaten. Exempelvis har den svenska uppfinningen 3-perf-systemet lett till kvalitetshöjning och minskad filmåtgång.

3.1.2 Spelfilmmarknaden i Sverige

Filminstitutet redovisar för verksamhetsåret 1986/87 antalet biobesök till 17 miljoner med intäkter på 580 milj.kr. Antalet biobesök har sjunkit väsentligt sedan en toppnotering om 80 miljoner/år under 1950-talet. Men biografen är fortfarande det största publika evenemanget. *Biografpubliken är sex gånger större än idrottspubliken.*

1987 uthyrdes 28 miljoner filmkassetter och intäkterna beräknas till ca 1,1 miljarder kr. Hyrvideomarknaden är nu således värd dubbelt så mycket som biograffilmmarknaden. Det finns tecken på att dessa två marknadssegment nu stabiliseras och kommer att varken öka eller minska på samma sätt som de senaste fem åren. Däremot kan videofilmmarknadens karaktär komma att förändras i Sverige. Man bör här särskilt uppmärksamma den i USA och Storbritannien nu snabba ökningen av köpvideo – dvs. spelfilmkassetter som män köper (för i genomsnitt ca 100 kr.) istället för att hyra. Det torde inte vara alltför osannolikt att videomarknaden i framtiden alltmer kommer att få nära likheter med bokmarknaden både i grossist- och detaljistledet.

Antalet biografer var 1986/87 1 114 st (varav 380 avgiftspliktiga). De 400 största drar in ca 85 % av branschens intäkter. De övriga biograferna som oftast ligger i mindre orter och i glesbygd är därmed av mindre kommersiellt intresse för filmbranschen.

Förra året fanns det 26 videogrossister och 3 600 videouthyrare.

1986/87 premiärvisades 239 filmer på biograf. Flertalet videouthyrare kan erbjuda 500–1 000 olika filmtitlar. De största butikerna har så mycket som 3 000–3 500 filmtitlar i sitt sortiment.

Biobesöken har sedan 1960-talet stadigt minskat. Att televisionen och sedan hemvideon introducerats under denna period brukar anges som orsak till nedgången. Detta är förstås bara en del av sanningen. Bakom nedgången har dolt sig och döljer sig fortfarande också andra faktorer som missköta biograflokaler, undermålig och inaktuell repertoar samt dålig publikkontakt.

Även om det numera förekommer en livlig filmaktivitet på flera orter görs det i stort sett mycket litet för att finna lösningar som räddar den lokala biografen på orter utanför de 6–7 största i Sverige. Ännu så länge har det inte gått så långt som i Danmark där hälften av landets kommuner saknar biograf. Men *underlåter man att göra något kommer biografen att kontinuerligt läggas ned* – av strikt kommersiella skäl. På sikt drabbas hela filmbranschen eftersom möjligheterna till kommersiell exploatering av ny biografiffilm ständigt minskar. Det kan också bli allt svårare att motivera statligt stöd till svensk filmproduktion när filmerna i fråga bara kommer att kunna visas på biograf i de största orterna i Sverige. Ett "opera-syndrom" uppstår.

Det är riskfyllt att enbart betrakta biografen som en metod att konkurrera med andra visningsformer, liksom att jämföra genom att räkna personer och pengar, men inte ta med de andra avgörande faktorerna i en analys. Först de senaste åren har man kommit till insikt om dessa mycket skiljande faktorer. Biografens kvalitet är att erbjuda publiken en **upplevelse** av spelfilm. Inte enbart att titta på rörliga bilder. Det ombesörjer TV och video effektivare. Sveriges Televisions styrka som filmvisare är den mycket låga kostnaden för tittaren som betalar endast 40–50 öre/film. Videon å sin sida är helt utan konkurrens när det gäller **valfriheten**. Aktuella undersökningar i Storbritannien och USA visar att konsumenter av videofilm också är flitiga biobesökare.

En direkt jämförelse mellan konsumtionen av hyrvideo och biobesöken ger därför en missvisande bild. Däremot ger en redovisning av den **totala**

la filmkonsumtionen, utifrån publikens olika val av filmmedium vid skilda krav, en intressant utgångspunkt i en diskussion om utformning av visningsstöd till värdefull film. Detta gäller i synnerhet överväganden om olika avgiftsuttag.

I dag finns det således tre av varandra beroende filmmarknadssegment; biograf, hemvideo och TV. De två sistnämnda är särskilt beroende av det första; utan biografier ingen biograffilm! De filmer som är framgångsrika på biograferna blir också storsäljare på video. Filmbolagen drar i dag största delen av sina inkomster från videomarknaden.

I jämförelse med situationen för cirka tio år sedan har kvaliteten på biografrepertoaren väsentligt förbättrats och de senaste åren har också utbudet av videofilm alltmer kommit kvalitetsmässigt ikapp biorepertoaren. Filmbolag typ Cannon och Vestron, som satsat mer på kvantitet än kvalitet, går i dag dåligt. Det blir allt svårare att exploatera s.k. B- och C-filmer på såväl biograf som på hemvideo. Dessa produkter finner nu istället sin marknad i ett framväxande fjärde men ytterst svårexploaterat filmmarknadssegment; satellit- och kabel-TV.

3.1.3 Kortfilmen i Sverige

Ungefär 100 produktioner av kort-, dokumentär- och novellfilm beräknas tillkomma i Sverige varje år. Det är dock svårt att beräkna det exakta antalet eftersom det är svårt att definiera vad som är kortfilm. Det statliga produktionsstödet till kortfilmen har olika former men kanaliseras främst genom Filminstitutets garantinämnd för kortfilm (C-nämnden). Dessutom sker en stödverksamhet genom Sveriges Televisions utläggningar, inköp och samproduktioner. En del myndigheter lämnar också stöd till produktion av dokumentära kortfilmer, i första hand SIDA. I stor utsträckning finansierar dock filmarna själva sina filmer.

För visning via 16 mm och även på video distribueras kortfilm via ett 30-tal smalfilmsdistributörer. Men av dessa är det endast ett fåtal som distribuerar s.k. oberoende film. Hit hör FilmCentrum och Filminstitu-

tet samt folkrörelseanknutna distributörer som Föreningsfilmo, SOL-film och Verbum/Skeab.

Ett 100-tal AV- och läromedelscentraler tillhandahåller i sin tur skolor och andra lokala intressenter kortfilm, men det är ont om pengar i kommunerna för nyinköp av film- och videokopior framför allt av oberoende film. I övrigt lider kortfilmen av stora svårigheter att hitta sin marknad. Biograf- resp. hyrvideomarknaden är inte bearbetad och institutionella hinder finns. När televisionen vid utlagda produktionsuppdrag köper rättigheterna för en kortfilm kan detta innebära att filmen i fråga blir låst för övriga visningsformer bl.a. 16 mm distribution.

Resurser och samordnade insatser för spridning av svensk kortfilm saknas. Dessutom synes Filminstitutets informations- och marknadsföringsresurser inte vara anpassade för annat än långfilm.

70 % av kortfilmproduktionen i Sverige beräknas att förr eller senare visas i TV där man når fler än via biograf och andra visningar på duk. Via den institutionella smalfilmdistributionen uppskattas publiken av svensk oberoende kortfilm till grovt 250 000–500 000 per år.

Visning i TV sker oftast endast vid enstaka tillfällen och utan sammanhang med andra aktiviteter. Det anses därför värdefullt att kortfilmen, särskilt dokumentärfilmen, "lever sitt eget liv" dvs. finns länge ute i distribution och visas på olika sätt såväl på 16 mm som på video. Den möter därmed en aktivare publik. Ett exempel är filmen "Gotlandshuset" som stadigt inbringar sin upphovsman, som också marknadsför sin egen film, ca 2 000 kr./mån. i uthyrning och försäljning. 300 000 personer har hittills sett filmen på detta sätt.

Det är numera sällsynt att kortfilm visas som förspel till långfilm på biograf. Krav har dock framförts från filmare att det skall vara obligatoriskt med visning av svensk kortfilm före en ny svensk långfilm på biograf. Det möter inga hinder att erhålla statligt fraktstöd (se 2.3.4) även för kortfilm. Denna möjlighet utnyttjas dock sällan av vare sig filmerna eller biograferna.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att trots sitt produktionsstöd har kortfilmen mycket begränsade resurser i fråga om marknadsföring och visningsmöjligheter.

3.1.4 Biblioteksvideo

Några försök med video på bibliotek har genomförts i Sverige. Filminstitutets biblioteksvideoprojekt genomfördes med stöd från visningsnämnden för 938 400 kr. på 20 olika bibliotek. 5 650 visningar av 57 programtitlar gjordes. Resultatet blev magert vilket torde bero på att filmerna endast fick visas på biblioteket och inte lånas hem. På biblioteket i Angered däremot förekommer utlåning av främst UR-program vilket dessutom sägs ha ökat intresset för utlåning av böcker. Detta fenomen har också konstaterats på bibliotek i Västtyskland.

Utlåning av videogram på bibliotek har dock ännu en mycket blygsam omfattning i Sverige. I Danmark, Norge och USA förekommer detta däremot i relativt stor omfattning. I Norge köper exempelvis Statens filmcentral in både spelfilm och dokumentärfilm, som sedan säljs till biblioteken, som i sin tur lånar ut dessa videogram gratis.

Vid sidan av biograferna torde således folkbiblioteken kunna utvecklas till en viktig lokal kanal för spridning av värdefull långfilm och kortfilm på video.

3.1.5 Filmen i skolan

Eftersom det finns cirka en miljon skolbarn i Sverige ger skolan stora möjligheter att skapa ett genuint filmintresse liksom att fostra en ny och medveten vuxenpublik för såväl biografer som video.

Staten avsatte 15 milj.kr. för kulturverksamhet i skolan 1985/86. I verksamheten skulle dansen och filmen prioriteras. I budgetpropositionen talade statsrådet bl.a. om skolans skyldighet att arbeta för en annan inställning till rörliga bilder. Han menade att det är viktigt att

fånga upp barns och ungdomars intresse för rörliga bilder och vända det till något positivt. I skolans arbete borde man utgå ifrån bilden och bildspråket som en tillgång och inte från dess negativa verkningar.

Samma läsår genomfördes "Vallentunaprojektet" av Filminstitutet. Det gav ett hundratal skolklasser i Vallentuna möjlighet att se, diskutera och själva göra film under ca en lektionstimme per vecka. Den filmpedagogiska verksamheten inom institutet koncentreras nu till projektet Barnens Bio Fågel Blå. Barn från grundskolor, daghem och fritidshem har erbjudits att gruppvis besöka föreställningar på biografen Fågel Blå i Stockholm. Läsåret 1986/87 gavs 175 föreställningar som besöktes av sammanlagt 9 000 barn.

Den mest omfattande lokala skolfilmverksamheten, men dock lite uppmärksammas, har pågått i 15 år för elever från nästan samtliga gymnasieskolor i Stockholms stad och kranskommuner. De av skolförvaltningen finansierade visningarna upptar större delen av dagtidssökningen i Filmhuset och vänder sig till elever i samtliga tre årskurser. Visningar föregås alltid av en till respektive film anknuten föreläsning. 18–20 000 elever per år får på detta sätt se en spelfilm inom ramen för svenskämnets filmkunskap.

Folkets Hus Riksföreningar (FHR) genomför sedan höstterminen 1986 Skolbioprojektet f.n. i ett 40-tal kommuner. På 20–30 FH-biografer visas film för skolelever på dagtid. Fasta filmprogram utarbetas i samråd med skolorna och schemaläggs. Pedagogiskt handledarmaterial utformas i samarbete med BUF, som också finansierar FHR:s centrala kostnader. I övrigt bekostas verksamheten med skolornas egna medel (kulturanslaget). Skolbioprojektet arbetar med samtliga skolstadier från lågstadiet till gymnasieskolan eftersom man numera anser att det inte går att avgränsa barn- och vuxenfilm från varandra. Läsåret 1987/88 gavs sammanlagt 150 föreställningar. Enbart i exempelvis Botkyrka såg 20 000 elever film på detta sätt.

Folkets Bio i Malmö har nyligen inlett en skolfilmverksamhet. Film-Centrum har sedan 1986 med statligt anslag bedrivit ett 10-tal skolfilmprojekt i landsorten.

3.1.6 Den lokala mediesituationen

Under det senaste decenniet har utbudet av nya bildmediekanaler och program/filmer kraftigt ökat genom video och kabelburen satellit-TV. Tillsammans med etablerade medier som TV, tidningar och böcker utgör detta förstås ökade möjligheter att kunna välja media. Det är dock svårt att finna att konsumenten av bildmedier hittills har fått uppleva förnyade programformer eller många innehållsmässiga nyheter. Däremot har ett starkt lokalt engagemang kring medie våld och barns tittande uppstått under videomarknadens framväxt och kabel-TV-utbyggnaden. Den lokala mediesituationen förändras således påtagligt och anses mer än tidigare påverka barns och ungdomars uppväxtvillkor. Det ifrågasätts allt oftare om inte medierna skall utformas utifrån människornas egna behov – dvs. mer på konsumenternas och mindre på producenternas villkor.

Detta är bl.a. bakgrunden till kommunernas ökade engagemang på det mediepolitiska området – något som tidigare ansågs vara ett statligt område. Engagemanget manifesteras främst av ett ökat kommunalt intresse för lokal-TV – helst etersänd sådan – och för den lokalt drivna biografen. En viktig indikation är också att mediepolitiska program har utarbetats eller är under utarbetning i ett 80-tal kommuner liksom i ett par landsting.

Det transnationella programutbudet kommer att i ökad grad prägla TV-tittarens vardag såväl i den nationella televisionen som via satellit/kabel-TV. Den "egna" lokaltelevisionen och den lokala biografen kan bli de mediepolitiska instrument som många kommuner kommer att nyttja för att möta centralt styrd och industriellt producerad television.

3.1.7 En ny chans för den lokala biografen

Mycket talar för att biografmarknaden åter kan bli en tillväxtmarknad. En viktig faktor är den nya befolkningsstrukturen under 1990-talet med allt fler äldre och allt färre yngre människor. Den s.k. nygamla och köpstarka publiken som återvänder till biograferna kräver förutom

en annan repertoar väsentligt högre kvalitet av biografen än tidigare. Det handlar om bra bild och ljud liksom trevlig miljö med bra sittkomfort. Att bygga om en äldre biograf till en flerduksbio med s.k. lådor och offra den publika känslan av teater och evenemang minskar i praktiken biografens möjlighet att konkurrera med video och TV.

Överutbudet av olika kanaler med i stort sett likartat innehåll – nationell, utländsk och transnationell TV samt video – som erbjuds i hemmen kan medverka till att biografens attraktion, som den bästa upplevelseformen för film, ökar.

Det finns både i Sverige och utomlands en strävan efter att knyta andra aktiviteter till den lokala biografen. Det kan handla om videouthyrning, försäljning av bioaffischer och litteratur samt kaféverksamhet. På en del orter tas nu möjligheten att bättre utnyttja en stor biograflokal än för enbart 1–2 kommersiella filmföreställningar per kväll till vara genom att exempelvis samtliga filmvisningar i kommunal regi förläggs till biografen på dagtid. Sådana aktiviteter finns inom många förvaltningar; skola, social, fritid och kultur. Att filmklubb- och filmstudioverksamhet för såväl vuxna som för barn förläggs till en riktig biograf, om en sådan finnes, torde numera vara en självklarhet.

En lokal biografverksamhet måste liksom för andra publika evenemang stötts av ett publik- och programarbete, liknande teater- och utställningsaktiviteter. Här spelar den **lokala programsättningen** en avgörande roll för att biografen skall uppfattas som en del i ortens kulturliv.

Program med kortfilm, såväl fiktiv som dokumentär, kan visas med fördel på den lokala biografen – ofta i anslutning till andra aktiviteter. En del intresseorganisationer använder biografen för att effektivt få ut sina budskap och värderingar. Fackföreningsrörelsen har t.ex. de senaste åren nått en mycket stor ungdomspublik med filmerna "On The Loose" och "Mr. Big" (ca 800 000 ungdomar). Den senaste "Det sista äventyret", för åldersgruppen 10–15 år visades gratis på biograferna landet runt under sportlovet 1988.

Den lokala biografens chanser till överlevnad ligger i hög grad i ett konstruktivt möte mellan kommersiella och icke-kommersiella intressen. Kan privata, ideella och kommunala intressen samordnas uppstår möjligheter att bedriva en lokalt förankrad filmverksamhet som blir kulturpolitiskt framgångsrik. Förutsättningen att få en god ekonomi på sådan verksamhet är betydligt bättre än för exempelvis teaterverksamhet som är personalintensiv.

3.2 Översyner och utvärderingar sedan 1982

Visningsstödet till barn- och ungdomsorganisationer utvärderades på uppdrag av nämnden för barn- och ungdomsfilm 1987. De organisationer som studerades i samband med detta var Barnens Bio Kontrast, Ungdomens Bio Kontrast, Sveriges Förenade Barn- och Ungdomsfilmstudios samt Studieförbundet Vuxenskolas Ungdomsnämnd, vilka är de organisationer som har rikstäckande verksamhet på detta område. Till dem anvisades 1986/87 sammanlagt 1 577 000 kr. i visningsstöd.

Sammanfattningsvis visar utvärderingen

att organisationernas statistik är så bristfällig att det är svårt att göra vederhäftiga utvärderingar

att bl.a. nämnda brist medför att nämnden inte har tillräcklig kännedom om innehållet i visningarna och därmed inte kan bedöma hur kvalitetskriterierna uppfylls

att nämndens granskande och uppföljande uppgifter inte kunnat fullgöras tillfredsställande i första hand på grund av bristande resurser

att nämnden inte på ett tillfredsställande sätt kunnat fullgöra uppgiften – vilken man ser sig böra ha – att stödja bidragsmottagarna med råd och anvisningar

att de kriterier som f.n. gäller för stödet fortfarande kan fungera och att stödet är helt nödvändigt för att organisationernas verksamhet skall kunna fortgå.

Rapporten innehåller en del fakta om organisationernas verksamhet, antalet besökare, föreställningar etc. och den kan rekvireras från nämndens kansli.

Nämnden för barn- och ungdomsfilm har även gjort en översyn av arbetet med *granskning av barn- och ungdomsfilm*. Där konstateras sammanfattningsvis

att granskningen är alltför omfattande och innehåller även sådan som inte är i linje med nämndens verksamhet i övrigt och att man därför – och även för att hinna arbeta mer med redigering och distribution – bör skära ner den radikalt

att man bör lägga större tyngdpunkt på försöken att hjälpa filmvisarna att hitta rätt film för rätt situation

att man bör öka ansträngningarna att med granskningen som grund skapa debatt kring vad bra barn- och ungdomsfilm är.

Mot bakgrund av dessa konstateranden föreslås att man övergår till att formulera informationen kring 35 mm, 16 mm och institutionell video i form av en tidskrift med en artikeldel och en katalogdel. Målgruppen skulle alltså vara de som arbetar med och är särskilt intresserade av film.

Visningsnämnden för film och video har under 1987/88 låtit utvärdera *stödet till lokal videoverksamhet*. Detta stöd infördes budgetåret 1982/83 och har omfattat två milj.kr. om året, dvs. tillsammans nu 10 milj.kr.

I rapporten konstateras att intresset för detta stöd varit så stort att endast i genomsnitt 18 procent av det sökta beloppet kunnat fördelas. Bidragen har till mer än 40 procent gått till grundutrustning för medieverkstäder och i övrigt huvudparten till utvecklingsprojekt samt distri-

butions- och visningsprojekt. Största delen av sistnämnda kategori har gått till det av Filminstitutet administrerade biblioteksvideoprojektet, vilket i utvärderingen bedöms som tämligen misslyckat i första hand beroende på att filmerna inte lånades ut utan endast kunde ses på plats. (En särskild rapport över detta försök har sammanställts av Filminstitutet.) Lyckade försök med biblioteksvideo nämns dock. Det gäller Angered i Göteborg och Bergs kommun, där lokala dokumentärer t.ex. lånas ut.

Vidare konstateras att stödet haft stort värde för de organisationer som arbetar med döva och hörselskadade och nämnden menar att dessa bör ha hög prioritet i fortsättningen.

De regelrätta invandrarorganisationer som erhållit stöd har däremot inte lyckats särskilt bra och orsaken anses vara att dessa inte kunnat få de råd och den vägledning som erfordras.

Nämnden menar att eftersom detta videostöd i så hög grad gått till teknisk utrustning så har stödformen inte sas. konkurrerat med kabelnämndens bidrag till "verksamhet som kan främja ett allsidigt utbud av lokalt producerade program i kabelnät".

Nämnden menar att i fortsättningen bör videostöd till medieverkstäder i första hand ges till mottagare som har kontinuerlig verksamhet och en fast organisation. Vidare bör insatser för barn och ungdom gynnas i större utsträckning. Alla regioner bör få tillgång till välutrustade medieverkstäder.

Visningsnämnden för film och video har också under våren 1988 låtit utvärdera *visningsstödet inom sitt område*. Denna studie har emellertid inte kunnat färdigställas i sådan tid att materialet i någon större utsträckning kunnat påverka den nu föreliggande utvärderingen. Studien innehåller emellertid digrare faktamaterial än vad som redovisas i denna rapport. En del av detta faktamaterial har av produktionstekniska skäl tagits in som bilaga (bil. 7).

3.3 Erfarenheter av nämndernas arbete

3.3.1 Visningsnämnden för film och video

För att få en belysning av nämndens arbete har jag ställt ett antal frågor till visningsorganisationerna, Filminstitutet och till nämnden själv. Svaren har varit vägledande för min bedömning och mina förslag sådana de redovisas i följande avsnitt. Många av synpunkterna är giltiga även för BUF. Följande är ett ytterst kortfattat sammandrag av de viktigaste synpunkterna. (Hela materialet överlämnas till utbildningsdepartementet.)

Vad gäller *stödformerna* och hanteringen av dessa säger Filminstitutet först och främst att man inte mött någon kritik mot detta men ställer samtidigt frågan om det inte vore en fördel att ge de större bidragstagarna årliga anslag med efterhandsredovisning istället för bidrag till enskilda projekt. Den bristande möjligheten till långsiktigt arbete som bidragssystemet ger framhålls även av t.ex. FilmCentrum som inte har ett av regeringen fastlagt minimibidrag.

Naturligt nog anser de flesta tillfrågade att *bidragsnivån* är alldeles för låg. I detta sammanhang påpekar Filminstitutet att filmfondsfinansieringen till de olika stöden ökat med 110 procent sedan 1982/83 medan statsanslaget endast ökat med 55 procent.

Önskemål om statliga medel och stimulans till *upprustning och förnyelse av biografen* är genomgående och ses som en betydelsefull möjlighet för att rädda biograffilmvisningen på många orter ute i landet.

Folkets Bio ser det som nödvändigt att införa någon form av *stöd till visningar av svensk spel- och dokumentärfilm*.

Folkets Husföreningarna önskar *möjlighet att inköpa depositionskopior* från importörer och distributörer för att trygga visningsmöjligheterna i ett längre perspektiv för viktig film eftersom de kommersiella visningsperioderna blir allt kortare och storstadsfixerade.

Det är en genomgående ganska positiv syn på båda nämndernas roll. Sveriges Förenade Filmstudios anser visserligen att hela systemet med visningsnämnder är onödigt överdimensionerat, men i övrigt menar man att uppgiften att fördela bidrag skötts på ett riktigt sätt. Den kritik som riktas – och det gäller båda nämnderna – har att göra med upplevelsen att nämnderna inte haft kapacitet att ta sig an nya frågor och att de inte kunnat ta upp "en filmpolitisk dialog". Folkets Husföreningarnas Riksförbund har ibland upplevt att ansökningar om projektmedel hamnar sas. mitt emellan de båda nämnderna och skulle vilja se en "röd tråd" i hanteringen från barnfilmen till vuxenfilmen.

FilmCentrum anser att båda nämnderna borde ha en *större möjlighet att initiera olika projekt* och att kunna föra en mera utåtriktad verksamhet vad gäller media- och filmpolitiska frågor. T.ex. bör nämnderna vara självständiga remissinstanser. "Nämnderna bör stå helt fria från integrering i Filminstitutets sfär och organisation." (FHR)

Nämndens egen uppfattning om sitt arbete och uppdrag kan sammanfattas så här:

- Nämnden har inte kunnat fungera som ett fristående organ med full handlingsfrihet. Genom att anslagsframställningen ställs till Filminstitutet vars styrelse också beslutar om medlens användning och om kansliresursernas omfattning har nämndens arbetsmöjligheter varit beskurna. Vidare har alla remisser gått till institutet, ej till nämnden.
- Allmänheten har haft svårt att skilja på Filminstitutets visningsavdelning och Visningsnämnden, bl.a. genom att institutets namn och logotype alltid skall finnas på utgående material.
- Nämnden anser sig ha en rad uppgifter som inte kan utföras. Det gäller främst rådgivning och information samt filmpolitiska initiativ vilka Filminstitutet i egenskap av aktör på området, i konkurrens med övriga, inte kan eller bör ta.

- Nämnden bör få en självständig ställning med eget kansli i nära samverkan med andra statliga organ på mediaområdet.
- Stödet till visningsorganisationerna har bidragit till bibehållande och ökning av visningsmöjligheterna över hela landet men har varit speciellt viktigt för de mindre orterna.
- Insatserna till olika invandrargrupper har varit helt otillräckliga. Med en större kapacitet skulle nämnden kunna ta initiativ t.ex. i samarbete med folkbiblioteken som har en väl organiserad litteraturförsörjning till invandrare.

3.3.2 Nämnden för barn- och ungdomsfilm (BUF)

Många av de synpunkter som redovisats under 3.3.1 är relevanta även när det gäller BUF:s arbete.

Nämndens egna erfarenheter är i långa stycken desamma som Visningsnämndens. BUF har inte upplevt sig som ett organ med full handlingsfrihet och anser t.ex. att utbildningsdepartementet närmare borde ha följt dess arbete och även lämnat en del närmare anvisningar och bistånd.

De bristande resurserna framhålls som synnerligen hämmande och nämnden känner inte att den nått så långt ifråga om att öka intresset för och kunskapen om barn- och ungdomsfilm. Man tror emellertid att det visningsstöd som fördelats har betytt en hel del för möjligheterna att visa värdefull barnfilm ute i landet - i synnerhet på de mindre orterna.

Nämnden är inte nöjd med sitt resultat med granskningsarbetet. Informationen når inte ut till målgrupperna på ett snabbt och effektivt sätt. Nämnden arbetar med detta problem och har gjort en studie, vilken relateras under avsnitt 3.2.

4 Överväganden och förslag

4.1 Utgångspunkter. En kulturpolitisk syn

Det har varit nödvändigt att ge det relativt breda perspektiv på filmpolitiken som jag presenterat i det föregående för att förslagen skall kunna ses i det rätta kulturpolitiska sammanhanget.

I mer principiellt hållna uttalanden hävdades under 70-talet av såväl utredare som regeringsföreträdare – liksom för övrigt av riksdagens utskott – att filmpolitiken skulle ses som en del av samhällets kulturpolitik i stort och underordnas denna. I praktiken har man sedan agerat mera pragmatiskt. En konsekvent linje hade varit att ge statens kulturråd ett mer direkt ansvar för filmen och för människors möjlighet att tillgodogöra sig film precis som andra kulturyttringar. Inte minst hade detta kunnat få effekter när det gällde att förankra filmfrågorna och ansvaret för dem lokalt och regionalt såväl hos kommuner som i organisationer. I stället har man under en följd av år splittrat ansvaret – bland annat i fråga om bidragsbeslut – mellan regeringskansliet, Barnfilmrådet och Filminstitutet.

Sett utifrån det lokala perspektivet – vare sig det ses från kommunens eller föreningslivets horisont – har detta medverkat till att filmen längre än nödvändigt behandlats lite vid sidan av övriga kulturfrågor, att den ofta och än i våra dagar setts som en kommersiell företeelse vilken såväl biografägare som samlingslokalägare tjänat pengar på.

70-talets filmutredning uttryckte sig fullkomligt klart i fråga om vilket ansvar staten skulle ta på filmens område. Staten skulle bidra med centrala insatser för t.ex. produktion och import medan kommunerna skul-

le säkerställa att film kunde visas. Men staten skulle också stimulera kommunerna att ta detta ansvar.

Staten har också successivt vidtagit de önskade centrala åtgärderna. Den har främjat tillgången på god film på olika sätt. Men man har varit mera försiktig när det gäller att stimulera mottagarsidan såväl ifråga om distribution som visningsverksamhet. Staten har ifråga om biograf-filmen förlitat sig på branschens möjligheter samt på att relativt begränsade bidrag till visningsorganisationerna skulle kunna skapa verkningsfulla alternativ. Den strukturella förändringen under senare år då videoboomen och satellitsänd underhållning förändrat förutsättningarna inom hela filmbranschen har man inte kunnat möta med de traditionella greppen. Orsakerna hänför sig i första hand till följande faktorer:

- Till skillnad från vad som varit fallet ifråga om teatern, musiken och museiverksamhet har samhället endast gjort marginella insatser för att bibehålla eller skapa en institutionell struktur på filmens område, en struktur som kunde medverka till att upprätthålla en kontinuerlig verksamhet som inte är helt kommersiellt beroende.
- Den centrala organisatoriska strukturen har varit för resurssvag och koncentrerad till det organ som har produktion, import och export samt centrala serviceuppgifter som huvudändamål.
- Visningsorganisationerna har haft för små resurser.
- Den tekniska utvecklingen har på många håll betraktats som ett hot (som måste bekämpas) och inte som en möjlighet för filmen.

4.2 Utvecklingen 1982-88. Effekter av 82 års avtal

Det nya film- och videoavtal som träffades 1982 mellan staten och film-/videobranschen betonar uttryckligen vikten av att främja spridning och visning av värdefull film. Den dittills splittrade organisatio-

nen på den statliga sidan ersattes nu av en koncentration till Filminstitutet som dock på grund av sin konstruktion och ställning inte självt ansågs kunna handha bidragsfördelning. Därför tillkom de två nämnderna.

I 1982 års avtal förklarar sig parterna överens om att verka för att värdefulla filmer når en vid spridning. För branschföretagens del skulle detta framför allt innebära att man ställde kvalitetsfilmer till förfogande för visningar på rimliga villkor.

På det hela taget kan man nog anse att företagen sökt leva upp till överenskommelsen. Man har till rabatterade priser ställt film till förfogande för visningsorganisationernas kvalitetsfilmvisningar liksom till den paralleldistribution som startades i mitten av 80-talet. Man kan t.ex. också notera att flera filmföretag utan kostnad ställt filmcitat till förfogande för de videogram man använt i Folkets Hus skolbioprojekt.

Jag har som nämnts tidigare ställt en del frågor till såväl visningsorganisationerna som till Filminstitutet och visningsnämnderna. Vidare har de båda nämnderna själva företagit utvärderingar av delar av sin verksamhet.

Vad gäller nämndernas verksamhet så har jag redovisat synpunkterna från organisationerna och nämnderna själva under avsnittet 3.3. Jag redovisar här några andra synpunkter som kommit fram.

Nedkörda och oattraktiva *biograflokaler* har på flera håll framhållits som ett allvarligt problem. Stödet till inköp av 16 mm-utrustning har varit mycket positivt, men behöver kunna ges även till lite större orter anser Folkets Bio, som också önskar en möjlighet till stöd för byte och inköp av annan utrustning. Flera yttranden pekar på behovet av att komplettera samlingslokalstödet så att detta kan användas till utrustning av biograflokaler. Jag tar upp detta under 4.3.4.

FilmCentrum pekar på att denna organisation inte kunnat räknas som visningsorganisation och därför inte kunnat få ett basstöd för sin verksamhet från visningsnämnderna trots att man centralt utför en rad för

filmvisning nödvändiga uppgifter, t.ex. tar fram stödmaterial, lanserar och distribuerar. Eftersom FilmCentrum utöver sin roll som arbetsskapande organ för filmare också fungerar som distributör av annan viktig film bör man från den centrala bidragsmyndighetens sida se över detta förhållande. Det finns t.ex. skäl som talar för att från det bidrag som kulturrådet förfogar över för centrumbildningar föra över medel till den nya myndigheten och ge denna ansvar för fördelningen.

Ett problem för visningsorganisationerna, vilket accentuerats alltmer, har blivit att filmdistributörerna av kommersiella skäl inte anser sig kunna hålla viktiga filmer i distribution så länge som dessa organisationer skulle behöva.

Det bör bli en av uppgifterna för det nya statliga organ som föreslås i 4.4 att söka komma till rätta med detta problem. Eftersom problemet är gemensamt för flera organisationer kan det inte vara en lämplig väg att var och en får medel att *köpa över rättigheter till äldre filmer*. Istället bör man söka en kollektiv lösning antingen i samband med utvecklandet av det distributionskooperativ som diskuteras under 4.3.5 eller i samarbete med Filminstitutet som ju har rika erfarenheter av att hantera såväl äldre film som rättigheter. Det är sannolikt att man med en lösning inom institutets ram skulle kunna kombinera statliga medel med branschpengar för att finansiera denna serviceuppgift. Alternativet att införa ett slags lagerstöd till den kommersiella distributören anser jag mindre lämpligt eftersom det måste vara svårt att avgöra när ett stöd skall inträda.

De små biografernas möjligheter och förutsättningarna för de mindre orternas biografer att konkurrera med videodistribuerad film har berörts i flera sammanhang. Byddegårdarnas Riksförbund menar att man måste se över reglerna för *spärrtid för videodistribution*. Jag tror inte på idén att förlänga stoppet för distribution i det mest lättillgängliga ledet. En bra film skulle då komma att missa många i sin presumtiva publik eftersom även bra filmer snart blir inaktuella därför att avståndet till lanseringen blir för stort. Paralleldistribution och ökad konkurrenskraft hos den lilla biografen måste möta detta.

Min analys av effekterna av de båda nämndernas verksamhet är inkorporerad i det följande förslagsavsnittet. En sammanfattning av detta är:

att båda nämnderna trots bristande kanslimässiga och ekonomiska resurser fungerat väl gentemot sina primära "kunder", de etablerade visningsorganisationerna,

att mindre organisationer och tillfälliga bidragssökare anser sig mindre väl tillgodosedda både vad gäller intresse och pengar,

att båda nämnderna känt sig låsta av sitt förhållande till Filminstitutet. Det gäller dels institutets uppfattning om behovet av kansliresurser och nämndernas och institutets skilda uppfattningar om lämplig ambitionsnivå. Institutets ledning har t.ex. uttalat att nämndernas eventuella initiativ på andra områden än granskning och bidragsgivning skall underställas institutets ledning,

att de bristande kansliresurserna främst gått ut över erfarenhetsöverföring, initiativ och kontaktskapande arbete,

att avsaknaden av närmare regler från regeringen för nämndernas arbete har skapat vissa problem för nämndernas status i förhållande till Filminstitutet resp. allmänheten.

4.3 Behov av statliga insatser

4.3.1 Principiellt

Jag har i det föregående redovisat en ganska enhetlig syn rent principiellt på ansvarsfördelningen mellan stat, kommun och organisationer på filmens område. Staten har också konsekvent hållit sig till sin primäruppgift: att stödja och stimulera produktion, import av bra film, svara för högre utbildning samt att därtill stödja det föreningsliv som vill arbeta med distribution och visningsverksamhet. Statens möjligheter att

stimulera ett lokalt ansvarstagande för filmen som konstart har emellertid inte varit tillräckliga. Dessutom har insatserna de senaste åren varit alltför begränsade för att visningsorganisationerna och andra som arbetar för att skapa intresse för värdefull film skulle kunnat få tillräcklig genomslagskraft. Detta har lett till att antalet visningsmöjligheter trappats ner ytterligare.

Det är givet att det behövs mer pengar i systemet, men ett flertal problem hänför sig snarare till organisatoriska brister och till otympligheter i bidragssystemet. Min analys av behovet av statliga insatser leder till ett antal rekommendationer och förslag beträffande nuvarande stödformer (4.3.2.) till vuxenfilmen såväl som till barn- och ungdomsfilmen (4.3.7).

Vid samtal med såväl centralt som lokalt verksamma film- och biomänniskor både i organisationer och kommuner, har det framkommit mycket tydligt att det nuvarande stödssystemet dock inte räcker för att rädda visningsmöjligheterna för biograffilm på de platser där det fortfarande finns både lokal och en viss publik. Det förslår inte heller för att den svenska kortfilmen skall kunna få fortleva som kulturellt fenomen. Jag tar i avsnitten 4.3.3–4.3.6 upp resonemangen och lämnar en del förslag om nya stödformer etc.

4.3.2 Visningsstöd för vuxenfilmen

Det stöd som utgått till primärt fem visningsorganisationer för centralt utvecklande insatser har varit mycket värdefullt. Utan detta skulle situationen ute i landet sannolikt vara betydligt sämre än den är. Organisationernas möjligheter och resurser är dock så begränsade att man hela tiden tappar mark. Man måste nog acceptera att det även fortsättningsvis är nödvändigt med ett statligt stöd för att värdefull film skall kunna visas i orter utanför de största städerna.

Så länge kommunerna inte tar ett större ansvar för visningsmöjligheterna är man hänvisad till att förlita sig på att visningsorganisationerna får fortsätta och helst bättre möjligheter att främja det lokala arbe-

tet. Utvecklingen under de senaste fem åren har snarare gjort dem mer beroende av stöd för detta arbete. De centrala organisationernas stöd och arbetsinsatser är ändå inte alltid tillräckligt för att hålla liv eller blåsa liv i det lokala filmintresset och de lokala visningsmöjligheterna.

Det statliga visningsstödet bör i fortsättningen användas på följande sätt:

a) Fortsatt stöd till *de centrala visningsorganisationerna* för filminköp, information, utbildning och – framför allt – *ett lokalt utvecklingsarbete*. Det senare bör utformas så att i princip två tredjedelar av anvisade medel får användas lokalt och på ett sådant sätt att kommunala eller andra lokala medel ger minst hälften av erforderlig kostnadstäckning. Den återstående tredjedelen får användas för central administration av utvecklingsarbetet.

De lokala utvecklingsprojekten skall bygga på en plan där kommunens engagemang redovisas och den skall av organisationen underställas den centrala stödmyndighetens prövning.

När det gäller *verksamhetsstödet* är det viktigt att bidragsmyndigheten får förtroendet att förfoga över hela fördelningsprocessen. De öronmärkningar som regeringen hittills gjort av medel till två organisationer bör upphöra, något som torde vara riskfritt även sett från dessa organisationers utgångspunkt, eftersom Bio Kontrast och Sveriges Förenade Filmstudios är de som står för den mest omfattande verksamheten.

Den studie som nämnden själv låtit göra rörande visningsorganisationernas arbete visar å andra sidan att det är viktigt med en kontinuerlig uppföljning av hur anvisade pengar används. Inte minst kvalitetsvärderingen av filmmaterialet pekar på detta. Det måste göras klart att ett statligt stöd av detta slag också kan dras in.

b) Utvidgat stöd till *filmfestivaler*, varvid även mer lokala festivaler med god planering och framåtsyftande uppläggning bör kunna få sti-

mulansbidrag. Dessa har en viktig funktion att fylla när det gäller att skapa intresse för värdefull film.

c) *Importstöd* av i stort sett samma omfattning som hittills, men med förändrade fördelningsprinciper. De nya principerna bör ta som utgångspunkt att undanröja de tidigare redovisade problemen med alltför lång provningstid. Stödmyndigheten bör istället för att ta ställning till en rad enskilda filmer kunna tilldela de återkommande, professionella importörerna en garanti om stöd till en viss nivå. Garantin förutsätter att ett antal villkor uppfylls, t.ex. om spridning på ett visst antal platser utanför storstäderna, att filmerna håller en allmänt vedertagen kvalitetsnivå etc. Bidragsmottagaren redovisar årligen i efterhand sina importsatsningar varvid myndigheten tar ställning till verksamheten i samband med ansökning för kommande år. Eventuella avsteg från riktlinjerna kan då medföra minskat utrymme för följande år. Givetvis bör det vara möjligt för den som har en mindre omfattande verksamhet eller som vill göra enstaka import etc. att söka för ett enstaka projekt varvid ansökningen får bedömas i sammanhang med övriga importansökningar.

d) *Lanseringsstöd* är en viktig ingrediens i det statliga stödpaketet och bör kunna användas i större utsträckning än som varit möjligt. Man har från nyttjarhåll framfört önskemål om att stödet istället för att utgå som en garanti skulle ges som bidrag eftersom det dels är sällan en filmlansering ger så mycket i överskott att en återbetalning blir aktuell, dels innebär ett administrativt moment "i onödan". Det finns också exempel på att rekvirerade garantier inte leder till visningar eller till lanseringar som inte alls står i proportion till beloppsnivån. Enligt min mening bör den här stödformen byggas ut så att den kan rymma bl.a. riktade insatser till t.ex. invandrare och särskilda initiativ för att sätta svenska kortfilmer i distribution.

När det gäller garantier till filmer och lanseringar riktade till invandrargrupper så har det gjorts förvånansvärt lite. En av orsakerna är uppenbarligen att nämnden inte haft någon initiativuppgift. Jag återkommer till detta (4.3.8).

Jag menar också att stödmyndigheten skulle kunna vara mera aktiv när det gäller att stimulera distributörer att föra ut svenska kortfilmer i marknaden och återkommer även till detta nedan (4.3.5).

Stödets utformning bör kunna ändras till generella garantier på årsbasis på så sätt som beskrivits för importstödet och då menar jag även här för de kända och kontinuerligt arbetande distributörerna. För övriga bör den hittillsvarande garantiformen alltjämt gälla men garantitiden bör räknas från första visning istället för som nu ifrån den tidpunkt när pengarna rekvireras.

4.3.3 Stöd till lokal videoverksamhet

Enligt den utvärdering som redovisats i avsnitt 3.2 har stödet till lokal videoverksamhet haft goda effekter. En mycket stor del av bidragen har emellertid gått till anskaffning av utrustning och andra mycket elementära behov. Enligt min bedömning behövs alltjämt stöd till verksamhet av detta slag, men kraven på att de stödda projekten skall ha pilotkaraktär och vara av klart utvecklande karaktär bör skärpas. I fortsättningen bör bidrag utgå till projekt med ett uttalat stöd från kommun eller lokal/regional organisation och där man kan redovisa en långsiktig plan för projektets utveckling vari inbegripes en avveckling av den statliga stödsatsen.

Enligt intentionerna med detta stöd skall det även kunna användas för att utveckla former för distribution av videogram. Jag föreslår att 0,5 milj.kr. av dessa stödmedel avsätts för försök med att öka tillgängligheten på värdefulla spel- och dokumentärfilmer av kortfilmkaraktär på videogram. Försöket bör läggas upp av den nya stödmyndigheten i kontakt med de fria filmarnas organisation och ett antal intresserade, lokala folkbibliotek.

Handläggningen av stödet till lokal videoverksamhet avviker något från de andra bidragssystemen – i vart fall såsom de hittills sett ut. För ett gott resultat krävs t.ex. nära kontakter med de sökande, kommuner och organisationer. Mycket av den kunskap om den lokala mediesitua-

tionen som finns eller rimligen kommer att finnas hos kabelnämndens kansli bör nyttiggöras i beredningen av ansökningarna. Det förslag till organisatorisk lösning av dessa frågor som finns i avsnitt 4.4 underlättar detta.

4.3.4 Stöd till lokaler och utrustning

För att klara de svårt hotade delarna av det svenska filmlivet behövs statliga insatser som förutseende nog diskuterades av 1970 års filmutredning, men som inte kom till genomförande. Man konstaterade redan då att det var av stor betydelse hur biograflokalen var utformad, vilken funktion den kunde ha osv.

Den analys som visningsnämnden låtit göra beträffande effekten av bidragen till visningsorganisationerna visar tydligt att det på de mindre orterna är två viktiga faktorer som skall till för att biograffilmen skall kunna hävda sig. Det behövs "den lokale entusiasten" och det behövs en lokal som kan vara något mer än bara en filmvisningslokal. Hur man får fram lokala entusiaster har jag inget recept på, men ett sätt är ju att underlätta arbetet för de filmälskare som faktiskt fortfarande och ibland med stora uppoffringar håller igång en biograf. Visningsstödet till organisationerna är den ena vägen till detta.

Det kan sägas med rätta att det bör vara en kommunal uppgift snarare än en statlig att se till att det finns lokaler att visa film i. Bl.a. är *det statliga samlingslokalstödet* uppbyggt så att det stimulerar till kommunal satsning i lokaler. Och det är lokaler som många gånger hyser en biograf. Jag har inte hunnit skaffa mig en fullständig bild av hur de samlingslokalägande organisationerna (som ju inte har så långt till de s.k. visningsorganisationerna) har hanterat sina biograflokaler. Men rent principiellt borde man hos dessa organisationer se över hur och i vilken mån biograflokalen kan lyftas fram och kompletteras med utrymmen för kafé och öppna umgängeslokaler, plats för musik etc. som också kan fungera rent socialt för ungdom som en mötesplats. Förvaltaren av samlingslokalstödet bör enligt min mening göra en genomgång av detta med resp. stödmottagare.

Möjligheterna att visa film med 16 mm-projektorer, en möjlighet som alltså ökat med det stöd som Filminstitutet de senaste åren kunnat fördela, är betydelsefulla för valfriheten och för kostnadsaspekten. Men man får inte glömma bort att om folk skall acceptera devisen "film är bäst på bio" så måste det också vara lite av fest att gå på bio. Det ska vara fint, det ska vara bra och man ska gärna kunna träffas före eller efter och prata till en kopp kaffe eller en pizza.

Det finns också biografägare som inte kan få stöd via samlingslokalstödet – i vart fall inte som det nu är utformat – för en upprustning av lokalerna. Det är betydelsefullt att dessa också får en möjlighet till ett *statligt stimulansbidrag*. Jag kan f.n. inte se några andra möjligheter än att en viss del av behållningen från de särskilda kulturlotterierna avsätts under ett antal år för att åstadkomma detta. Man kan t.o.m. tänka sig ett särskilt biolotteri ett år. Kravet på kommunal eller privat motprestation i form av bidrag eller borgen bör gälla även när det gäller stöd från dessa medel.

4.3.5 Nya grepp för kortfilmen

Så något om smalfilmen, eller snarare kortfilmen, eftersom formatet numera varierar mycket liksom f.ö. framställningssättet. Den svenska kortfilmen har tillgång till en mycket begränsad men ändå speciellt designad form för produktionsstöd via kortfilmsnämnden hos Filminstitutet. Med knappa medel har det sedan denna stödform tillkom producerats en hel del bra filmer. Möjligheterna att få dessa visade i TV har minskat år för år och chanserna att få dem distribuerade via de traditionella filmdistributörerna eller uthyrarna har avtagit i samma takt. Här är vi inne i en ond cirkel. Eftersom det inte finns någon efterfrågan så tar distributörerna inte sig an filmerna (trots möjlighet till lanseringsstöd) och eftersom det inte bjuds ut några bra filmer så vet "folk" inte att det finns något att fråga efter.

Jag har i det föregående (4.3.3) föreslagit att den nya myndigheten för filmfrågor får möjlighet att utnyttja en halv milj.kr. från stödet till lo-

kal videoverksamhet till ett försök att få ut kortfilm på videogram för biblioteksutlåning. Detta är naturligtvis inte tillräckligt. Filmvisare som åtar sig att under en säsong visa svenska kortfilmer som förfilm skall kunna få en särskild stimulans bestående av

- Fraktstöd
- Lokalt lanseringsstöd
- Hjälp med filmval.

Ett antal sådana stödpaket bör kunna förmedlas av visningsorganisationerna och biografägarna, men skall också kunna sökas direkt av en filmvisare.

Hela distributionsapparaten för kortfilm befinner sig emellertid i en akut kris som staten måste göra något åt. Det mest rationella och på sikt mest ekonomiska man kan göra är att försöka få till stånd *en samlad kooperativ distributionscentral för kortfilm* där återstående distributörer kan samarbeta, få ner sina kostnader och få en större kontaktyta. Poängen med ett kooperativ är förstas att man därmed bibehåller ett visst mått av pluralism i filmvalet. Det blir genom en sådan samarbetsform möjligt att lägga in en statlig subvention till t.ex. frakter, katalogmaterial, lokaler etc. samt att kanalisera en upphovsmannaersättning.

En distributionscentral av detta slag bör också kunna vara ett verkamt instrument för det biblioteks försök som nämnts tidigare. Jag föreslår att regeringen tar initiativ till förhandlingar mellan berörda och intresserade parter om detta.

4.3.6 Fraktstödet

En kort redogörelse för denna stödform har lämnats under avsnittet 2.3.4, statens biografbyrå, som alltså förvaltar detta stöd.

Det skall genast sägas att fraktstödet, trots de små belopp det handlar om, är av stor betydelse för de små filmvisarna ute i landet. Det är viktigt att man inte i rationaliseringsiver undandrar dem detta stöd. Det

är emellertid också viktigt att man lite närmare än vad biografbyrån haft möjlighet att göra, ser på hur det fungerar, vilka det träffar samt, inte minst viktigt, om det är ett stöd till den värdefulla delen av filmutbudet.

Här är några iakttagelser av betydelse:

- En rad filmer som bör ha förutsättningar att "gå hem" genom sin egen kommersiella dragkraft eller tack vare en kraftfull lansering får stöd.
- En rad filmer i biografbyråns lista finns överhuvudtaget inte i distribution.
- Stödet går till biografer som visar högst fem föreställningar per vecka. På orter där t.ex. endast en biograf svarar för hela visningsverksamheten blir detta en återhållande faktor. Om man visar kvalitetsfilm alla dagar i veckan mister man detta stöd och dessutom får man betala fulla avgifter till Filminstitutet.

Detta är brister som man behöver göra något åt. Det har inte ingått i mitt uppdrag att ta upp detta, men jag anser ändå att regeringen bör låta studera detta närmare med sikte på en anpassning av bestämmelserna till den rådande situationen. Vad man särskilt bör se på är möjligheten att omvandla stödet till en intäktsgaranti för ett visst antal föreställningar på ett visst antal biografer. Förutsättningen bör givetvis vara ett värdefullt utbud. Stödet bör – så länge kommunerna inte anser sig kunna stödja "kommersiell verksamhet" – helst även ge möjlighet till lokal marknadsföring av dessa värdefulla filmer.

Vid en sådan studie bör man också överväga att föra över förvaltningen av stödet till det filmorgan jag föreslår senare i denna rapport.

4.3.7 Stöd till barn- och ungdomsfilm

Målet med det statliga stöd som nämnden för barn- och ungdomsfilm fördelat sedan 1982 är att bereda så många barn som möjligt tillfälle att se värdefull film under goda visningsförhållanden. Jag har i det föregående redovisat stödets inriktning och relaterat den utvärdering av stödet som gjorts på nämndens eget initiativ. Denna behandlade visningsstödet huvuddel, verksamhetsstödet, och gav ett ganska blandat intryck av stödets effekter.

Verksamhetsstöd

Mitt intryck är att visningsorganisationerna haft stora svårigheter att attrahera barn, men att de sannolikt hade haft en nästan omöjlig uppgift stödet förutan. En logisk slutsats borde vara att föreslå en koncentration av stödet på så sätt att det leder till samverkan mellan visningsorganisationerna i fråga om information, filmupplysning, utbildning etc. Eftersom filmverksamheten uppenbarligen är ett led i organisationernas profilarbete och även används medlemsrekryterande är det inte säkert att detta skulle vara en alltigenom framkomlig väg. Min tid har heller inte räckt till för att föra sådana diskussioner med organisationerna.

Det är sannolikt att man dock på frivillig väg skulle kunna åstadkomma en del samordnade insatser, t.ex. när det gäller utbildning och när det gäller filminformation. Jag är därför inte benägen att föreslå en ökad möjlighet för organisationerna att själva disponera sas. runda anslag. Detta skulle kräva betydligt ökade anslag.

Eftersom min utgångspunkt är att det behövs ett aktivt, kultur- och filmpolitiskt verksamt centralt statligt organ är det också viktigt att ge detta organ instrument att påverka utvecklingen så att vi kommer igenom den för filmen kritiska period vi befinner oss i. *Verksamhetsstödet* behövs således alltjämt under ett antal år dels som en stimulator och trygghet för organisationerna, dels som ett utvecklande instrument för

ett mer aktivt opererande filmorgan. Det har också visat sig att det är nödvändigt att ha en aktiv uppföljning av hur medlen används.

Utvecklingsstöd

Detta gäller alltså verksamhetsstödet. När det gäller den del av visningsstödet som fördelas som *utvecklingsstöd* tyder allt på att det varit och är underdimensionerat. Det är sannolikt så att de bristande resurserna såväl när det gäller medel som i fråga om personal har avhållit nämnden från mer aktiva insatser gentemot kommunerna. Det är tydligen så att nämnden också uppfattat sitt uppdrag så att den nästan genomgående arbetat med organisationer, såväl visningsorganisationerna som andra. Det är emellertid av stor och utslagsgivande betydelse för barns och ungdoms filmintresse och möjligheter att få se bra film att kommunerna tar ett huvudansvar för detta. En beredskap för detta håller på att väckas ute i landet, det vittnar inte minst det faktum om att ett åttiotal kommuner nu har eller arbetar på mediapolitiska program. Detta vaknande intresse behöver stimuleras av staten och det är stora poänger i att då stimulera till ett samarbete mellan kommunerna och föreningslivet på orten. FHR:s skolbioprojekt är ett bra exempel på detta och de nya medel som kulturministern anvisat i årets budgetproposition ger stora möjligheter att utveckla ett sådant samarbete i större utsträckning.

Som jag ser det är det inte någon principiell skillnad på användningsområdet för det utvecklingsbidrag som nämnden hittills fördelat och de nya medel som riksdagen nu anvisar. Vad som är viktigt med de medel som fördelas till barnfilmverksamhet på lokal nivå är att staten med dessa pengar stimulerar till ett långsiktigt ansvarstagande, till utveckling av metoder och utveckling av kunskap om film och hur film kan ses och uppfattas och användas hos dem som har möjlighet att arbeta med barn och ungdom. Dessa finns i skolan och i föreningslivet och på många håll som inte kan snävas in i bestämda kategorier.

Utvecklingsstöd till barnfilmarbete skall alltså kunna ges till

- a) kommunala projekt som söks antingen av kulturnämnd eller skolstyrelse i samarbete eller samråd med kulturnämnd och där det finns en plan för projektets utveckling. Projekten bör vara fleråriga och man bör efter det första året kunna redovisa en kommunalt förankrad plan där finansieringen successivt går över på kommunen. Initialt bör man kunna ge stöd till skolor eller kommunaldelar,
- b) föreningsdrivna projekt där samarbete med kommun eller kommunal (initialt skola) kan redovisas,
- c) privata projekt där samarbete med kommunal nämnd eller skola kan redovisas.

Samma krav på utvecklings- och finansieringsplan skall ställas på de föreningsdrivna som de privata projekten, men man bör acceptera att kommunala organ behöver längre tid för bedömning och planering av egen insats.

Som bidragsförutsättning bör gälla att filmpedagogiska element ingår vid sidan av filmvisningar, att förberedelse- och kringmaterial tas fram med erforderlig kvalitet. Detta betyder i sin tur att man bör koncentrera insatserna till ett färre antal projekt som kan fungera som pilotprojekt vilket i sin tur leder till att man mycket medvetet måste arbeta med informations- och erfarenhetsöverföring.

Det kan enligt min uppfattning inte vara bra för det förankrings- och utvecklingsarbete som skall ske lokalt att staten i detta sammanhang uppträder i olika gestalter. En splittring av resurser, pengar såväl som människor bör undvikas. Jag återkommer till detta när det gäller organisationen i det följande.

Import- och lanseringsstöd m.m.

När det gäller *import- och lanseringsstödet* har jag fått den uppfattningen att i stort samma bedömningar kan göras i fråga om sådant stöd till barn- och ungdomsfilm som tidigare redovisats i fråga om vuxenfil-

men. Stödet har haft en viss betydelse, i vissa fall helt utslagsgivande betydelse, och behövs alltför om man skall kunna räkna med någon som helst variation och mångfald när det gäller ursprungsland och innehåll. Speciellt är det viktigt att med importstödet kunna göra det möjligt att ge invandrade barn och andra generationens invandrare en kulturell bakgrund. Man är när det gäller barnfilmen möjligen något mindre tidsberoende vid import- och lanseringsbesluten, men det förefaller ändå rimligt att ge dessa stöd samma regler som de som föreslagits för vuxenfilmen eftersom det mestadels är samma aktörer för vilka olika bestämmelser verkar förvirrande.

Informations- och granskningsarbetet

Granskningen av barn- och ungdomsfilmer har som redovisats tidigare en stor bredd och omfattning. Nämndens och granskarnas strävan att hålla en hög kvalitet i arbetet har som baksida fått att det blivit tämligen tungt och tidsödande. Allteftersom mängden granskad film växt och filmernas distributionsformer förändrats har materialet successivt blivit mer oöverskådligt. För dem som mer regelbundet arbetar med barn- och ungdomsfilm och vet ungefär vad man skall söka efter har det haft och har ett stort värde och man vill inte vara utan det.

Detta gedigna material har emellertid inte fått den genomslagskraft som krävs om man skall ha som ambition att på något mer verksamt sätt påverka konsumenternas val.

- Processen är för långsam – det tar alldeles för lång tid innan en bedömning kommer ut och kan påverka filmvalet.
- Man försöker nå många skilda grupper och täcka många skilda behov med ett och samma material.
- Marknadsföring och distribution av materialet är inte anpassade till marknadens utseende, de valsituationer som föreligger.

Nämnden har själv påbörjat ett arbete att ändra den rådande situationen genom att ta fram register, differentiera materialet i vissa delar etc. Man har också beslutat att redigera bedömningarna i form av en tidskrift med regelbunden utgivning. Enligt min syn och enligt många berörda som jag samtalat med behövs det ett helt radikalt grepp över detta. *En kraftfull satsning på skickligt framförd information om bra och sevärd film för ungdom är det enda på sikt realistiska motmedlet mot förråande och på annat sätt olämplig videokonsumtion.* Jag ser detta som det ena nödvändiga benet i samhällets mediepolitik för barn och ungdom. Det andra benet är den viktiga satsning på ökad kunskap om film och ökade möjligheter att se bra film som årets barnfilmåtgärder bör vara starten på.

Det är också med beklagande som jag måste konstatera att jag inte kommer att hinna slutföra alla de diskussioner som erfordras för att lägga ett fullt genomarbetat förslag om hur en bra gransknings- och informationsverksamhet bör läggas upp och organiseras. Följande förslag är emellertid riktlinjer som bör kunna utvecklas och efter ytterligare analyser kunna genomföras relativt snabbt.

Sammanfattningsvis innebär förslaget att man bör ha som mål att med en minskning till ungefär hälften av nuvarande bredd i själva granskningen få ut bedömningar i princip samtidigt med lansering och distribution av resp. film och att en målgruppsselektad information når ända fram till kunden/biobesökaren.

Följande komponenter bör beaktas:

1. Överenskommelse bör träffas med distributörerna om att sända information till granskningsorganet om närmaste månads distributionsplaner/premiärplaner. Genom samarbete mellan granskarna å ena sidan och biografbyrån resp. filmmyndigheten å andra sidan bör visningsmöjligheter kunna planeras. En rutin med en extra kopia för granskningen borde också kunna överenskommas med videobranchen. Granskarna bör sedan inom 14 dagar leverera sina omdömen. Som regel bör det räcka med *en* erfaren bedömares utlåtande. Om denne känner sig osäker skall en medbedömare kunna gå in.

2. Bedömningarna bör som regel kunna redigeras ut inom en vecka och lagras på data. Anhopningar av premiärer vid vissa tider på året kan dock vålla problem. Bedömningens resultat kan användas på olika sätt. Alla filmer – oavsett distributionsform – som bedömts och ansetts lämpliga för vissa åldersgrupper eller för vissa sammanhang bör åsättas *en symbol*. Denna symbol är mycket väsentlig i sammanhanget och bör tas fram och lanseras i samarbete med en reklam- eller annonsbyrå. Varje exemplar av en granskad videofilm som bedömts positivt får/skall för-ses med symbolen.

3. Symbolens innebörd trummas in effektivt. Alla skall veta att den kassett som försetts med denna symbol och alla filmer som marknads-förs på biografer etc. med denna också getts ett omdöme och en inne-hållsbeskrivning som man lätt kan få tag på. De videouthyrare som hyr ut positivt bedömda = symbolförsedda filmer får via distributören en folder, broschyr eller information i annan lämplig utformning. En del av detta informationsmaterial, är utformat så att det kan anslås eller hängas upp i butiken, en del är enklare och massframställd så att kunden kan plocka på sig. Den bör som regel vara utformad så att den också informerar om andra sevärda filmer. Informationsmaterialets tekniska utformning bör tas fram i samarbete med distributörerna och det är sannolikt så att material från en och samma distributör samlas i en och samma information.

I samtal med mig har IFPI/Video förklarat sig intresserat av att med-verka till "en vettigt upplagd distribution av information".

4. Man bör inte dra sig för att utnyttja väl utprovade marknadsförings-erfarenheter vid lanseringen av det nya systemet. Det räcker inte att ta fram material av detta slag som ändå i många ungdomars ögon produ-cerats av tyckartanter och moralgubbar. Det är betydelsefullt att också få fram *ungdomars egna åsikter* och val. Eftersom det är svårt att räkna med ett bistånd från TV – det är bra om man får dem att medverka för-stås – menar jag att man bör skapa en rullande regional tittarpanel, "videoligan" som arbetar ett kvartal i taget från en region där man har större chans att slå igenom med sitt budskap. En panel kan förslagsvis

bestå av ett tiotal ungdomar i olika ålder från en skola kompletterade med en lokal journalist med stor genomslagskraft samt en av granskarna. Den senare bör stå för urvalet och även sörja för att resultatet når ut över landet. Eventuellt kan någon större tidning intresseras för idén.

5. Bedömarna och distributörerna borde också tillsammans kunna ta fram en *gratis*kassett i stor upplaga. ("Vårens bästa från Sandrews") med trailers eller citat ur positivt bedömda filmer och låta de större uthyrarna få tillgång till ett antal och låta kunden få låna hem en sådan fritt eller mot deposition.

6. Ett mer generellt material som kan användas av filmsättare, journalister, lärare och andra aktivt filmintresserade behövs givetvis också. Den tidskrift som BUF förbereder bör kunna fylla en sådan funktion. Man bör dock i samband med detta arbete ta upp en diskussion med de visningsorganisationer som ger ut egna tidskrifter om det finns förutsättningar för samarbete om dessa projekt.

7. Allt detta kostar naturligtvis mer än i dag. Man skall dock tänka sig att en del av kostnaderna kan och bör bäras av branschen. En möjlighet, som jag diskuterat med våldsskildringsutredningen, är att finansiera en kraftfull satsning av detta slag via avgifter för en eventuell registrering av videogram. Staten skulle då av avgiften ge branschen tillbaka en del i form av ett mycket bra säljstöd till den bättre delen av dess lager. En mycket översiktlig kostnadsberäkning visar att hela denna reform – bortsett från en engångskostnad vid lanseringen – kan rymmas inom en kostnad som inkl. granskningsarbetet uppgår till 3 milj. kr.

8. Jag vill än en gång poängtera vikten av att denna reforms framgång helt ligger i hur den lanseras – förutsatt att den är väl organiserad. Begreppet "granskning" bör t.ex. tas bort och man måste hela tiden arbeta med det för ögonen att man skall nå ungdomar som i dag är ganska medialt luttrade och samtidigt observanta på politiska/moraliska underströmmar. Idén är att rikta uppmärksamheten på och öka tillgängligheten av det som är bra – utifrån den uppfattning som bedömaren har. Idén är inte att fördöma.

4.3.8 Film för invandrare

I utredningsdirektiven betonas vikten av att belysa nämndernas åtgärder med inriktning på olika invandrargrupper. Som framgått av avsnitt 3.3 har detta inte haft någon stor plats i arbetet hos någon av nämnderna. BUF hänvisar till bristande resurser såväl när det gäller tillgång på personal som medel att fördela. Visningsnämnden för film och video har på liknande sätt haft dåliga möjligheter att arbeta aktivt inom detta fält och i stort sett varit hänvisade till att ta ställning till inkommande ansökningar.

Visningsnämnden har gett stöd till två invandrarorganisationer för distributions- och visningsprojekt inom ramen för stödet till lokalt arbete med video, men menar att dessa projekt inte kunnat ges tillräcklig vägledning eller rådgivning och har därför inte blivit särskilt lyckade. Nämnden menar ändå i sin utvärdering av detta stöd att stödet till mediaverkstäderna kommit invandrare till del eftersom dessa är en viktig nyttjargrupp.

Till stor del måste man ge nämnderna rätt när de hänvisar till *bristande resurser* som orsak till den minimala verksamheten med inriktning på invandrare. Hade man från kansliets sida lagt ner mer tid hade något annat fått sitta emellan. Det krävs säkert lite mer än att vänta på ansökningar för att åstadkomma ett genombrott här. Samtidigt menar jag nog att man med en del kanske rätt enkla åtgärder borde kunnat stimulera fram egna initiativ från invandrargrupper. FilmCentrum har t.ex. ett mycket användbart material och ett arbetssätt som kunde ge ett bättre resultat för såväl vuxna som barn. Flera av studieförbunden bedriver annat kulturellt arbete med inriktning på och i samverkan med olika invandrargrupper.

Jag har inte kunnat göra någon kvantifierad studie av frekvensen av olika kategorier film för invandrargrupper, men den uppfattning jag fått genom samtal och stickprov tyder på att undervisningsfilm och i viss mån dokumentärer förekommer i någon mån men att konstnärlig

och dramatiskt upplagd spelfilm är mycket sällsynt överhuvudtaget i målgruppsorienterad verksamhet.

Tydligare riktlinjer behövs

Detta är ett av många exempel på hur de av regering och riksdag fastlagda principerna för såväl invandrar- som kulturpolitiken aldrig satts i verket på grund av för trubbiga "instrument" och för vaga direktiv. Enligt min uppfattning måste mer precisa riktlinjer utformas från regeringens sida. Så har fallet varit t.ex. när det gäller barnfilmen såväl när det gäller produktionsstöd som när det gäller distributionsåtgärder och det bör under en period kunna vara ett verksamt medel även i fråga om film för invandrare.

Det är kanske nödvändigt att även jag är mer konkret när det gäller att exemplifiera vilka åtgärder det kan vara frågan om. Många menar ju att filmen på samma sätt som musiken är så allmänt giltig och tillgänglig för alla grupper att ett generellt utbud är helt tillräckligt. Ett vanligt motargument är också att man motverkar en önskad integration med speciellt riktade åtgärder. Jag menar att man måste arbeta mer målmedvetet med import, versionering och produktionsstöd (kortfilm), men framför allt med distributionsinitiativ där presentations- och stödmaterial kan komma med i bilden. Utvecklingsstödet och projektbidragen är kanske de bästa formerna, men bör då ges den utformningen att man hos visningsorganisationerna och andra lämpliga samarbetspartners inte behöver se alltför kortsiktigt på sitt engagemang. Det bör också finnas goda förutsättningar för folkbiblioteken att arbeta med inriktning på olika invandrargrupper. Sveriges folkbibliotek har en väl utvecklad litteraturförsörjning till olika språkliga minoriteter. Att på den grunden bygga ut en service även med videogram förefaller som en rimlig tanke. Ett samarbete mellan statens kulturråd, som har vissa möjligheter att stimulera de kommunala biblioteken att arbeta med de språkliga minoriteterna, och den nya filmyndigheten om en försöksverksamhet med denna inriktning bör prövas.

Det är också av betydelse att regeringen vid sin medelstillsdelning anger behovet av särskilda insatser för visningsstöd till film för invandrare.

4.4 Organisatoriska överväganden

Spridning och visning av film – såväl biografilm, institutionsfilm, konstnärlig och dokumentär kortfilm som barn- och ungdomsfilm osv. – är en så viktig faktor i vårt kulturella liv att man inte från statens sida helt kan överlåta detta till marknadskrafterna. Det behövs alltjämt, och med den relaterade utvecklingen kanske nu i synnerhet, en rad statliga insatser och detta ställer krav på en central instans för hantering av bidrag, utvärdering, erfarenhetsöverföring och initiativ.

Den rundfråga jag gjort till visningsorganisationerna stärker de slutsatser som jag menar måste dras av de föregående resonemangen. Dessa kan sammanfattas så här:

- Det går inte att rationalisera denna hantering så att uppgifterna läggs på andra organ utan att kostnader och kapacitet hos dessa ökar i motsvarande grad.
- Det är uppenbart att den kritik som kan riktas mot båda nämnderna i stor utsträckning kan hänföras till brist på resurser.
- Den form för statens hantering av dessa frågor som man valde 1982 med relativt brett sammansatta förtroendeorgan som beslutsinstans stödda av ett kompetent kansli är en för ändamålet lämplig form – även om vissa justeringar kan behövas.
- Knytningen till Filminstitutet har haft både för- och nackdelar. Rent principiellt är konstruktionen en underlighet med karaktär av provisorium (en "skvader" som någon uttryckte det). Båda nämnderna upplevs som statliga bidragsfördelande organ med egen beslutskompetens. Men genom att de kanslimässigt, ekonomiskt och i viss mån även formellt är inordnade i Filminstitutet

har nämnderna inte den reella frihet över sitt agerande som man kan förvänta sig av ett statligt organ. Man måste vara medveten om att institutet formellt inte är en statlig myndighet eller ens, som många andra statliga stiftelser, har regler inskrivna om offentlighet och insyn i beslut.

Samtidigt betyder knytningen till Filminstitutet en närhet till en större organisation med personaltrygghet, kompetens i en rad frågor såväl administrativt som förstås inom filmens område.

- Vad gäller barnfilmarbetet har det kommit fram att "allmänheten", dvs. de som inte är väl insatta i hanteringen, upplever det som något förbryllande att det arbetas med barnfilm på olika håll inom organ som sas. har samma hatt. Det kan inte ha varit alltför stora problem med detta tidigare, men med de nya uppgifter som institutet fått med årets regeringsförslag om betydligt ökade resurser för arbete med barnfilmen bäddar man för reella svårigheter om man inte redan från början, dvs. redan i år, bestämmer sig för en renodling. Jag återkommer till detta.

Förslag

Staten bör under de närmast överskådliga åren ha ett organ som arbetar med såväl fördelning av bidrag som initiativ, råd, stimulans när det gäller spridning och visning av värdefull film. Med hänsyn till bidragstypernas tämligen enhetliga utformning och mottagarnas, målgruppernas sammansättning bör de båda nuvarande nämnderna ersättas av ett gemensamt organ, förslagsvis kallat *statens filmråd*. Uppgiften blir främst att förvalta de föreslagna bidragsformerna och att kontinuerligt följa utvecklingen och utvärdera effekterna av anvisade bidrag och av andra åtgärder.

Rådet skall på olika sätt värna om och stärka möjligheterna att få se värdefull film över hela landet. Särskilt bör man vinnlägga sig om att ungdomens stora intresse för film ges positiva utvecklingsmöjligheter samt att biografen kan få bättre möjligheter som kulturell och social

faktor i kommunerna. Vidare måste man ägna ett större intresse än hittills åt videobranschens filmutbud.

Rådet bör etableras som en *självständig statlig myndighet* med sina direktiv och sina medel direkt anvisade från regeringen. Eftersom organisationen även med vissa förstärkningar kommer att vara en liten myndighet har jag övervägt en inordning av uppgifterna i något annat organ eller en samordning av annat slag. Det som legat närmast till hands är givetvis en fortsatt integration i Filminstitutet, men de skäl som anförts tidigare, organisationernas inställning samt de visioner om utvecklingens krav man måste ha vid hanteringen av ett område så utsett för föränderlighet leder till att jag inte förordar detta. En annan möjlighet jag övervägt är att rådet knyts till statens kulturråd, som har näraliggande och likartade uppgifter inom andra kulturområden. Med den omorganisation som kulturrådet just genomgått, där de tidigare sakkunniga nämnderna tagits bort, känns en sådan lösning nu mindre tilltalande, om än inte omöjlig.

Jag förordar i stället att den nya myndigheten rent organisatoriskt blir självständig, men att man anstränger sig att finna lokalmässiga lösningar som ger samarbetsmöjligheter och idémässig stimulans. Det skulle t.ex. vara en intressant lösning att låta rådet få en gemensam personalorganisation med Kabelnämnden. Förslaget måste också ses som ett led i förberedelserna från statens sida att skaffa sig en samtalspart, en utvecklingsinstans för dem som arbetar med den lokala medieverksamheten.

Rådet bör ha nio ledamöter med personliga suppleanter och bör sammansättas så att kunskaper om den lokala mediesituationen, föreningslivets aktiviteter ute i landet, film- och videobranschens arbetsvillkor vid sidan av film- och kulturpolitisk kunskap blir representerade.

Rådet bör ha att hantera ansökningar om bidrag från samtliga de bidragsformer som nämnts i det föregående. Det skulle också vara logiskt och för "kunderna" praktiskt om man till den nya organisationen förde över uppgiften att fördela bidrag för arbete med film för barn, en uppgift som till stora delar nu föreslagits åvila Filminstitutet. Detta kräver

att man antingen kommer överens med institutet om överförande av den personal för barnfilmarbete som finns hos visningsavdelningen eller organiserar ett nära samarbete med institutet för att den kompetens i fråga om pedagogiskt material etc. som finns där skall kunna utnyttjas.

När det gäller uppgiften att handha bedömning och information om barn- och ungdomsfilm är det inte självklart att den skall ligga på det nya organet. Som framhållits i avsnittet 4.3.7 är det en stor och viktig uppgift att lägga upp detta arbete i nya former. Det behövs administrativ kompetens, fantasi och idérikedom liksom skickliga informatörer. Det behövs också närhet till teknik för snabba materialgenomgångar, tillgång till arkiv m.m. Det finns inte heller några avgörande skäl för att en sådan uppgift skall innehas av en myndighet – till skillnad från bidragshantering. En genomgång av arbetsuppläggnings- och förutsättningarna för det nya filmrådet att kunna fungera initiativrikt och med bred kompetens men samtidigt inom ramen för mycket begränsade personalresurser visar dock att det finns avgörande skäl för att behandla bedömnings- och informationsarbetet samt bidrags- och utvecklingsarbetet inom samma organ. Granskarna eller filmbedömarna har och kommer att ha funktion som rådgivare till såväl rådsledamöter som kansli i en rad frågor. Det måste vara en självklarhet att Filminstitutet ändå ställer sin serviceapparat till förfogande när så behövs.

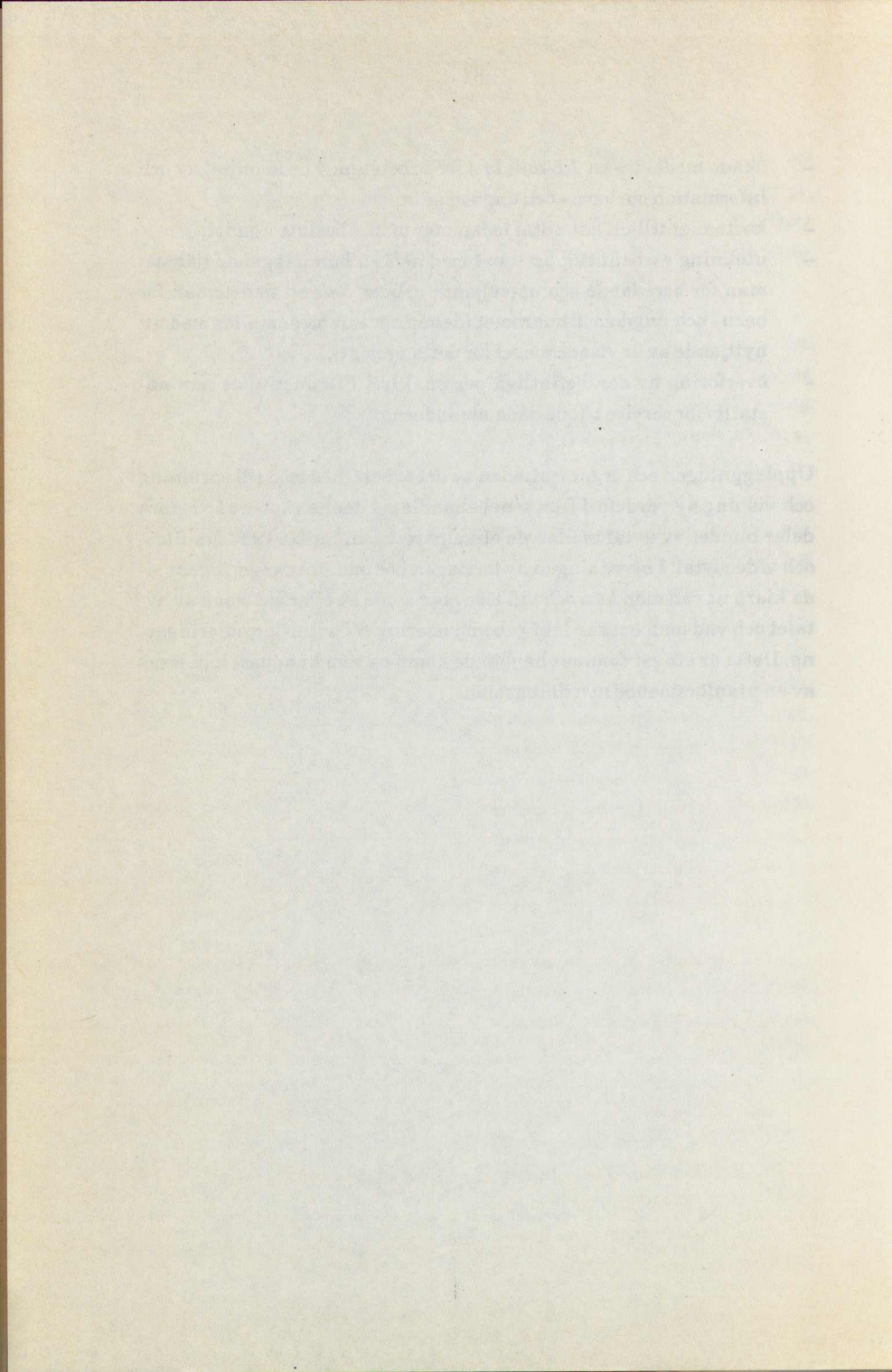
Ekonomiska och formella aspekter

Merparten av de stödformer som föreslås stå till förfogande för statens filmråd är av den karaktären att behovet av medel kan behandlas i samband med det ordinarie budgetarbetet. Vad man redan i samband med ställningstagande till de förslag som läggs i denna rapport bör ta upp är:

- omfördelning av 0,5 milj.kr. från det lokala videostödet till ett försök med kortfilm på videogram,
- en statlig subvention till en kooperativ distributionscentral för kortfilm (0,5 – 1,0 milj.kr.),

- ökade medel (+ ca 1,8 milj.kr.) för arbetet med bedömning av och information om barn- och ungdomsfilm,
- kostnader till utökat antal ledamöter m.m. i beslutsorganet,
- utökning av befintlig personal med *dels* en handläggande tjänsteman för beredande och uppföljande arbete, *dels* en tjänsteman för barn- och ungdomsfilmarbetet (denna bör kunna anställas med utnyttjande av anvisade medel för detta projekt),
- överföring av den befintliga personal hos Filminstitutet som anställts för service till de båda nämnderna.

Uppläggnings- och organisationen av det arbete med stöd till spridning och visning av värdefull film som behandlats i denna rapport är i stora delar bundet av avtal mellan de olika parter som ingått 1982 års film- och videoavtal. I beredningen av förslagen bör man från regeringens sida klara ut vad man kan och vill lösa oberoende av eller vid sidan av avtalet och vad man önskar lösa genom justeringar i avtalsformuleringarna. Detta är ett väl sammanhängande komplex som knappast kan lösas av en utanförstående utredningsman.

Utdrag ur 1982 års film- och videoavtal

Här återges vissa bestämmelser i avtalet som är av betydelse för denna utredning. Avtalet är i sin helhet intaget i Filminstitutets verksamhetsberättelse.

Parterna - staten, de ovan nämnda företrädarna för filmbranschen och föreningen IFPI-VIDEO - är ense om att stiftelsen Svenska Filminstitutet skall bestå. De är vidare ense om att stiftelsen skall ha till ytterligare ändamål dels att öka intresset hos allmänheten för film, dels att främja spridning och visning av värdefull film, och dels att följa den tekniska utvecklingen vad gäller produktion och visning av film, att verksamheten skall bekostas, förutom med biografavgifter, med avgifter på inspelade videogram, att statsbidrag även i fortsättningen bör utgå till stiftelsen samt att villkoren för verksamheten skall utformas så att en effektiv och överblickbar medelsfördelning kan komma till stånd.

Parterna är vidare överens om att verka för att företag inom film- och videobranscherna medverkar till att värdefulla filmer når en vid spridning. I detta syfte bör branschernas avtalsparter verka för att

- ett kommersiellt utbud av värdefulla filmer finns tillgängligt i videogramform över hela landet,
- värdefulla filmer på kommersiellt rimliga villkor ställs till förfogande för kvalitetsfilmvisningar och att situationen på mindre orter därvid särskilt beaktas.
- biografier på kommersiellt rimliga villkor ställs till förfogande för kvalitetsfilmvisningar som anordnas av annan än biografägaren.

Parterna har samrått med stiftelsen och Filmägarnas Kontrollbyrå Aktiebolag, vilket sistnämnda bolag har undertecknat 1963 års avtal.

Mot denna bakgrund har parterna

1. svenska staten,
2. Sveriges Biografägareförbund, Folkets Husföreningarnas Riksorganisation, Föreningen Våra Gårdar, Sveriges Filmuthyrareförening u.p.a. och Föreningen Sveriges Filmproducenter (nedan gemensamt kallade filmbranschen) och
3. föreningen IFPI-VIDEO (nedan kallad videobranschen) träffat följande avtal om den fortsatta verksamheten hos stiftelsen Svenska Filminstitutet.

Inledande bestämmelser

1 §

Stiftelsen Svenska Filminstitutet skall ha till ändamål

- att främja värdefull svensk filmproduktion,*
- att öka intresset hos allmänheten för film,*
- att främja spridning och visning av värdefull film,*
- att följa den tekniska utvecklingen inom filmens område,*
- att främja artistisk och teknisk utbildning samt forskning inom filmens område,*
- att direkt eller i samarbete med folkbildningsorganisationer, filmstudior och andra sammanslutningar sprida kunskap om filmen,*
- att medverka till bevarandet av filmer och material av film- och kulturhistoriskt intresse,*
- att verka för internationellt samarbete i här berörda avseenden,*
- att inom och utom Sverige vid behov företräda filmens intressen, samt*
- att i övrigt verka för ändamål inom filmens område.*

Stiftelsen skall förvalta de avgifter som inflyter till följd av detta avtal samt de medel som tillfaller stiftelsen genom dess verksamhet eller eljest, allt för de ändamål som anges i denna paragraf.

2 §

Stiftelsens verksamhet leds av en styrelse. Dessutom finns ett förvaltningsråd och vissa nämnder för särskilda ärenden. Stiftelsen har vidare en verkställande direktör.

3 §

Med film avses i detta avtal även videogram i alla de fall där det är praktiskt lämpligt och motiverat.

Om styrelsen

4 §

Styrelsen skall bestå av sju ledamöter jämte tre suppleanter, utsedda av regeringen, som tillika utser styrelsens ordförande.

Styrelsens ledamöter och suppleanter skall utses för en tid av högst tre år i sänder.

Den som varit ledamot under två mandatperioder får utses till ledamot för ytterligare en period endast om särskilda skäl föreligger. Motsvarande gäller suppleant.

Styrelsen utser inom sig vice ordförande.

Om förvaltningsrådet

8 §

Förvaltningsrådet är ett rådgivande organ till styrelsen.

Rådet består av trettio till fyrio ledamöter som för en tid av mellan ett och tre år utses av film- och videobranschernas, filmarbetarnas och andra av stiftelsens verksamhet berörda organisationer.

Om nämnderna

16 §

Hos stiftelsen skall finnas två garantinämnder för långfilm, en garantinämnd för kortfilm, en visningsnämnd och en nämnd för barn- och ungdomsfilm.

Närmare bestämmelser om nämndernas sammansättning och uppgifter finns i bilagorna 3,4 och 5.

Om efterlevnaden av avtalet

22 §

Filmbranschen och videobranschen förbinder sig att verka för att detta avtal efterlevs. Organisationer som är bundna av avtalet är pliktiga att söka förmå sina medlemmar att följa avtalets bestämmelser.

Om biografavgifterna

23 §

Biografägare eller den som eljest anordnar biografföreställning (nedan kallad biografägare) skall till stiftelsen erlægga en avgift, motsvarande tio procent av bruttobiljettintäkten vid föreställningen. Med sådan intäkt avses bruttoinkomst enligt de av Filmägarnas Kontrollbyrå Aktiebolag fastställda allmänna bestämmelserna vid filmleveranser. Filmhyra skall inte utgå på den del av intäkten som utgör avgiften.

24 §

Avgift skall inte utgå för biografföreställning på sådant fast visningsställe, där det enligt det register som förs av Kontrollbyrån ges högst fem föreställningar i veckan utöver barnmatinéer.

Med barnmatiné avses föreställning som riktar sig till barn och som börjar senast klockan 17.

Om biografföreställningar har anordnats i syfte att kringgå bestämmelserna om avgiftsplikt, får styrelsen besluta att avgiftsplikt föreligger. Innan styrelsen beslutar i sådant ärende skall styrelsen höra biografägaren och dennes organisation.

Styrelsen får medge befrielse från avgift för biografföreställning, där film- och biografhyra avstås och där biljettintäkterna anslås till välgörande ändamål.

För visning av film, som på sätt gällde före den 1 juli 1963, förklarats vara ägnad att tjäna vetenskapligt ändamål eller upplysnings-, undervisnings- eller uppfostringssyfte, skall avgift inte utgå.

Om videoavgifterna

28 §

Den som bedriver yrkesmässig verksamhet för uthyrning av videogram (videogramuthyrare) skall erlägga vissa avgifter till stiftelsen. Avgifterna utgår för de videogram som utges genom att föras i handeln för uthyrning direkt till kunder för enskilt bruk. Avgiften utgör för varje videogram som innehåller en långfilm enligt definitionen i bilaga 3 punkt 3 fyrtio kr. För varje videogram som innehåller en kortfilm utgår avgiften tjugofyra kr. För videogram som innehåller flera långfilmer utgår avgift för varje långfilm. Avgift såsom för långfilm utgår för videogram som innehåller flera kortfilmer med en sammanlagd visningstid motsvarande en eller flera långfilmer.

Om förvaltningen och användningen av stiftelsens medel

32 §

De avgiftsmedel som enligt detta avtal skall tillfalla stiftelsen tillförs en fond. Fonden kan också tillföras statsbidrag och andra typer av bidrag. De medel som sålunda tillförs fonden och ränteintäkterna på dessa skall användas för följande ändamål:

- A. *Lägst tjuo procent används för stiftelsens engagemang i produktion av svensk film. Inom denna ram kan styrelsen avsätta medel för att möjliggöra förhöjda produktionsgarantier för långfilmer som har klart konstnärlig inriktning.*
- B. *Lägst trettiofem procent används för produktionsgarantier till svenska långfilmer.*
- C. *Lägst fem procent används för produktionsgarantier till svenska kortfilmer.*
- D. *Lägst fem procent används för att främja spridning och visning av värdefull film.*

- E. Högst tjugofem procent används för stiftelsens gemensamma förvaltning, för administrativa basresurser för verksamheten under punkterna A-D samt i övrigt för de filmkulturella ändamål som stiftelsen skall främja i sin verksamhet.
- F. Tre procent används av film- och videobranscherna för branschfrämjande ändamål.

Bilaga nr 6 till avtalet

Enligt vad som sägs i 32 § sista stycket skall, om det sammanlagda belopp som tillförs fonden under ett räkenskapsår överstiger 100 milj. kr. i prisläget den 1 juli 1982, andra procenttal tillämpas än som anges i paragrafen. Beräkningen av prisläget skall göras med utgångspunkt i konsumentprisindex totalindex för januari månad under föregående verksamhetsår.

Följande procenttal skall tillämpas:

Om det blir aktuellt att införa stöd till produktion av värdefulla videogram i enlighet med punkt G ovan, dvs. till filmer som är avsedda att i första hand spridas i videogramform, skall parterna uppta överläggningar om utformningen av detta produktionsstöd.

Protokollsanteckning till § 28 i avtalet

Med uthyrning jämställs försäljning med rätt för köparen att återlämna videogrammet mot att han återfår del av köpeskillingen eller andra förfaranden där det klart framgår att det är fråga om uthyrning.

För videogram som säljs skall inte utgå någon avgift. Utvecklingen på videomarknaden kan emellertid motivera att avgift införs också vid försäljning av videogram. Parterna är därför överens om att särskilda överläggningar i denna fråga kan komma att behövas under avtalsperioden.

Augifterna skall redovisas särskilt. Parterna utgår från att royalty och annan upphovsrättslig ersättning ej skall beräknas på augifterna.

*Bilaga 2**Bestämmelser för Visningsnämnden för film och video**Bestämmelser och riktlinjer fastställda av regeringen och film- och videobranscherna*

Vissa riktlinjer för nämndens verksamhet anges i regeringens proposition 1981/82: 111 med 1982 års film- och videoavtal och avtalets bilaga 4. I bilagan framgår följande:

Stöd till spridning och visning av värdefull film

Annan film än barn- och ungdomsfilm

Enligt 32 §, punkt D, skall vissa medel användas för att främja spridning och visning av värdefull film. Medlen skall av styrelsen fördelas på två belopp, ett för värdefull film för barn och ungdom och ett för annan värdefull film.

I denna bilaga behandlas användningen av medlen för annan film än barn- och ungdomsfilm.

1. De medel som är avsedda för annan film än barn- och ungdomsfilm fördelas av *Visningsnämnden*.
2. Visningsnämnden skall vid fördelningen av medlen främja verksamhet som syftar till att öka möjligheterna att se värdefull film och att öka intresset för sådan film. Medlen får användas för import, spridning, marknadsföring eller andra åt-

gärder som syftar till att väcka intresse för kvalitetsfilm. Ytterligare riktlinjer för verksamheten kan meddelas av regeringen.

3. Visningsnämnden består av en ordförande och fyra andra ledamöter jämte fyra personliga suppleanter. De utses av regeringen för högst tre år. Den som under två perioder varit ledamot eller suppleant i nämnden får ej utses till ledamot eller suppleant för den närmast därpå följande perioden, om inte särskilda skäl föranleder det. Nämnden utser inom sig vice ordförande.
4. Visningsnämnden sammanträder på kallelse av ordföranden. Nämnden är beslutsför när ordföranden eller vice ordföranden och minst hälften av de övriga ledamöterna eller deras suppleanter är närvarande. Som nämndens beslut gäller den mening varom de flesta enar sig eller, vid lika röstetal, den mening som ordföranden vid sammanträdet biträder.
5. Ledamot och suppleant i visningsnämnden är jävig vid behandlingen av ärende i vilket han har ekonomiska eller andra intressen.

Bestämmelser fastställda av nämnden

1. Nämnden fördelar fyra typer av stöd; visningsstöd, importstöd, lanseringsstöd samt stöd till försöksverksamhet med video. Riktlinjer och regler för dessa fastställs av nämnden. Nämnden svarar också för utvärdering av stöden och för information om sin verksamhet.
2. Nämndens beslut kan ej överklagas.
3. Nämndens protokoll samt inkomna ansökningar, till den del de inte kan betraktas som affärshemlighet, är tillgängliga för allmänheten enligt samma regler som gäller för allmän handling.
4. Ledamöter och suppleanter skall erhålla kallelse, förslag till dagordning och handlingar som utgör underlag för beslut senast 6 dagar före sammanträdesdag.
5. Suppleant har närvaro- och yttranderätt vid nämndens sammanträden.

6. Ledamot har rätt att få ärendet behandlat om denne till ordföranden eller sekreteraren anmält ärende senast 10 dagar före sammanträdesdag.
7. Nämndens protokoll justeras av sammanträdets ordförande samt av utsedd justeringsperson.
8. Ersättning för ledamöters och suppleanters särskilda uppdrag och tjänsteresor för nämnden skall godkännas av ordföranden och anmälas till nämnden.
9. Nämnden fastställer anslagsframställning som inlämnas till Filminstitutets styrelse som underlag för Filminstitutets anslagsframställning.
10. Nämnden fastställer budget som inlämnas till Filminstitutets styrelse som underlag för medelstildelning.
11. Nämnden skall erhålla löpande information om medelsförbrukningen.
12. Nämnden bör hålla Nämnden för barn- och ungdomsfilm orienterad om ärenden som berör verksamhet för barn och ungdom.

Bestämmelser för Nämnden för barn- och ungdomsfilm

Bestämmelser och riktlinjer fastställda av regeringen och film- och videobranscherna

Vissa riktlinjer för nämndens verksamhet anges i regeringens proposition 1981/82: 111 med 1982 års film och videoavtal och i avtalets bilaga 5. I bilagan framgår följande:

Stöd till spridning och visning av värdefull film

Film för barn och ungdom

Enligt 32 §, punkt D, skall vissa medel användas för att främja spridning och visning av värdefull film. Medlen skall av styrelsen fördelas på två belopp, ett för värdefull film för barn och ungdom och ett för annan värdefull film.

I denna bilaga behandlas användningen av medlen för film för barn och ungdom.

1. De medel som är avsedda för film för barn och ungdom fördelas av Nämnden för barn- och ungdomsfilm.
2. Nämnden för barn- och ungdomsfilm skall vid fördelningen av medlen främja verksamhet som syftar till att öka möjligheterna att se värdefull film och att öka intresset för sådan film hos barn och ungdom. Medlen får användas för import, spridning, informationsverksamhet och granskning samt marknadsföring

eller andra åtgärder som syftar till att väcka intresse för kvalitetsfilm. Ytterligare riktlinjer för verksamheten kan meddelas av regeringen.

3. Nämnden för barn- och ungdomsfilm består av en ordförande och fyra andra ledamöter jämte fyra personliga suppleanter. De utses av regeringen för högst tre år. Den som under två perioder varit ledamot eller suppleant i nämnden får ej utses till ledamot eller suppleant för den närmast därpå följande perioden, om inte särskilda skäl föranleder det. Nämnden utser inom sig vice ordförande.
4. Nämnden för barn- och ungdomsfilm sammanträder på kallelse av ordföranden. Nämnden är beslutsför när ordföranden eller vice ordföranden och minst hälften av de övriga ledamöterna eller deras suppleanter är närvarande. Som nämndens beslut gäller den mening varom de flesta enar sig eller, vid lika röstetal, den mening som ordföranden vid sammanträdet biträder.
5. Ledamot och suppleant för barn- och ungdomsfilm är jävig vid behandlingen av ärende i vilket han har ekonomiska eller andra intressen.

Bestämmelser fastställda av nämnden

1. Nämnden fördelar tre typer av stöd; visningsstöd, importstöd och lanseringsstöd. Riktlinjer för dessa fastställs av nämnden.
2. Nämnden svarar för granskning av barn- och ungdomsfilm enligt för verksamheten fastställda riktlinjer.
3. Nämnden svarar för information om och för utvärdering av sin verksamhet.
4. Nämndens beslut kan ej överklagas.
5. Nämndens protokoll samt inkomna ansökningar, till den del de inte kan betraktas som affärshemlighet, är tillgängliga för allmänheten enligt samma regler som gäller för allmän handling.

6. Ledamöter och suppleanter skall erhålla kallelse, förslag till dagordning och handlingar som utgör underlag för beslut senast sex dagar före sammanträdesdag.
7. Suppleant har närvaro- och yttranderätt vid nämndens sammanträden.
8. Ledamot har rätt att få ärende behandlat om denne till ordföranden eller till sekreteraren anmält ärendet senast 10 dagar före sammanträdesdag.
9. Nämndens protokoll justeras av sammanträdet ordförande samt av för sammanträdet utsedd justeringsperson.
10. Nämnden fastställer anslagsframställning som inlämnas till Filminstitutets styrelse som underlag för Filminstitutets anslagsframställning.
11. Nämnden fastställer budget som inlämnas till Filminstitutets styrelse som underlag för medelstildelning.
12. Nämnden skall erhålla löpande information om medelsförbrukningen.

Bilaga 4

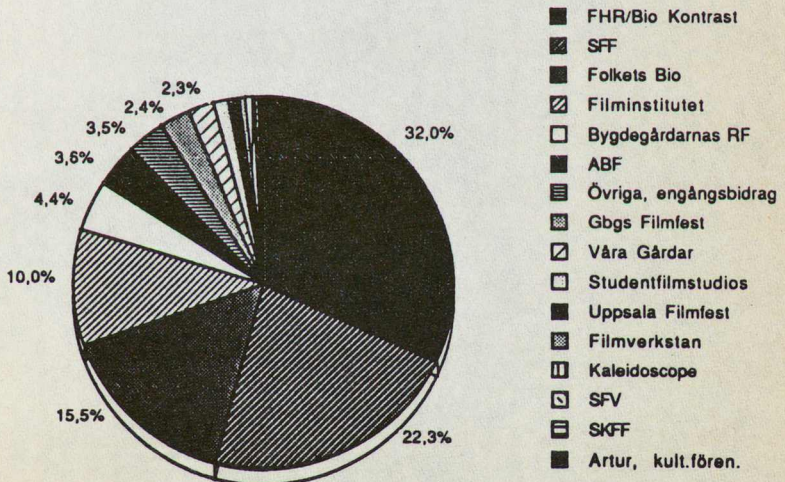
Bidragsfördelning från Visningsnämnden för film och video 1982/83 - 1986/87 (tkr.)

Budgetår	Videostöd	Imp.-o. lans.	Visn.stöd	Totalt
82/83	1 205' (26%)	141' (3%)	3 309' (71%)	4 655' (100%)
83/84	2 795' (40%)	781' (11%)	3 362' (49%)	6 938' (100%)
84/85	1 996' (28%)	1 200' (17%)	3 894' (55%)	7 090' (100%)
85/86	2 000' (25%)	1 658' (20% *)	4 503' (55%)	8 161' (100%)
86/87	1 999' (28%)	1 410' (19%)	3 850' (53%)	7 259' (100%)
Totalt	9 995' (29%)	5 190' (15%)	18 918' (56%)	34 103' (100%)

*) Varav 1 mkr till Filminstitutet för parallellkopior

Visningsstödet i sin tur har fördelats på följande sätt under perioden (totalsiffror 1982/83-1986/87):

VSN - fördelning visningsstöd 1982-87

Bilaga 5

Bidragfördelning från Nämnden för barn- och ungdomsfilm 1982/83 - 1986/87 (tkr.)

Tabell 1: Bidrag fördelade på stödformer (tkr.)

År/stödform	Verksamhets- -stöd	Projekt-/ utv.stöd	Import- stöd	Lanserings- stöd	
1982/83	1 067	911	281	-	= 2 259
1983/84	1 150	275	601	-	= 2 026
1984/85	1 428	325	686	41	= 2 480
1985/86	1 480	219		710	= 2 409
1986/87	1 577	673	645	157	= 3 052
	6 702	2 403	3 121		= 12 226

Tabell 2: Bidrag fördelade på mottagare (tkr.)

Organisation	1982/83	1983/84	1984/85	1985/86	1986/87
BBK	439	454	540	562	590
UBK	50	86	160	170	190
SFBF	279	310	395	405	460
Vuxenskolan	300	300	333	343	367
ABF	26	107	122	-	-
Föreningsfilmo	113	460	338	398	552
Filmcentrum	85	11	40	122	35
Folkets bio	92	68	174	70	114
Filminstitutet	875	-	-	-	-
Övriga	-	230	378	339	744
	2 259	2 026	2 480	2 409	3 052

BBK = Barnens Bio Kontrast, UBK = Ungdomens Bio Kontrast,
SFB = Sveriges Förenade Barnfilmstudios

Abstracts of the Proceedings of the 1987 Annual Meeting of the American Psychological Association, Washington, DC, September 1-5, 1987.

Table 1: Hierarchical regression results

Step	Variable	beta	SE	t	p	Adjusted R ²
1	Age	.02	.01	1.5	.13	.001
	Gender	.05	.02	2.5	.01	.002
2	SES	.15	.03	4.5	<.001	.005
	SES x Age	-.05	.02	-2.5	.01	.006
3	SES x Gender	.08	.03	2.5	.01	.007
	SES x Age x Gender	-.02	.01	-1.5	.13	.008

Table 2: Hierarchical regression results

Step	Variable	beta	SE	t	p	Adjusted R ²
1	Age	.02	.01	1.5	.13	.001
	Gender	.05	.02	2.5	.01	.002
2	SES	.15	.03	4.5	<.001	.005
	SES x Age	-.05	.02	-2.5	.01	.006
3	SES x Gender	.08	.03	2.5	.01	.007
	SES x Age x Gender	-.02	.01	-1.5	.13	.008

SES = Socioeconomic Status; Age = Age in years; Gender = Male (1) or Female (2).

Exempel på filmblad från BUF

BUF

Närvarande för barn- och ungdomsfilm
Filminstitutet

10

FILMBLAD 88

35mm
16mm
video

En dansk ungdoms-
film ur ett tjej-
perspektiv.

Ballerup Boulevard

Den trettonåriga Pinky och hennes två tejkompisar Eva och Janni har ett rockband som de kallar Ballerup Boulevard.

Pinkys föräldrar har kommit upp sig på grund av sin framgångsrika speditjonsfirma. Familjen lever flott och bjuder bubbler. För flott. . . En dag spricker bubblan. De blir tvungna att sälja huset. Pappan måste själv köra transporterna dygnet runt och mamman får en månads fängelse för fusk i bokföringen.

Pinkys bekymmersfria tillvaro kastas över ända och hon hamnar i en kris. Kompisarna sviker och planerna att låta Ballerup Boulevard uppträda på skolfesten går till synes om intet. . .

—o—o—o—

En bra film med ett par för bandet härliga, specialskrivna rocklåtar. Den nyrika miljön — hus, swimmingpool, fester, klädsmaak — är träffande återgiven.

Skådespeleriet är skickligt. Inte bara de olika familjemedlemmarna utan än mer samspelet i familjen — bortskämdheten, grålen, tröttheten, retligheten, deppigheten och samhörigheten — känns äkta ut i minsta minspel. Flickor i Pinkys ålder kan t ex lätt leva sig in i hennes ilska mot fadern i några vardagliga scener.

Även kamratspelet är trovärdigt — sveket, mobbningen, tejsolidariteten och den för åldern karakteristiskt ojämna utvecklingen mellan flickor och pojkar.

Kanske handlar filmen främst om

SPELFILM	FÄRG	79 min (35mm/16mm), 75 min (video)
DANSKT TAL, SVENSK TEXT		GRANSKAT FORMAT: 35mm
DISTRIBUTÖR: Filminstitutet (35mm/16mm/institutionsvideo)		

att stå på egna ben. När Pinky och en av kompisarna till slut ändå spelar på klassfesten har de vunnit en seger. Vägen dit har varit kämpig. Men motgångarna har samtidigt förmått Pinky att ta ett steg i sin frigörelse från föräldrarna mot en egen identitet. Hon ser föräldrarna "utifrån" som de är och kan skilja sitt och deras liv åt. Och hon anser att livet inte kan bli som förr. Det är inte bekymmerslöst och sockersött.

Ballerup Boulevard kan ses från 9-10-årsåldern men uppskattas mest i yngre tonåren då filmen ger stora möjligheter till igenkännande — särskilt för flickor. Den ger också en för många flickor välbehövlig puff att våga göra saker.

Filmen passar även bra att visas på ungdomsgårdar, på högstadiet och liknande.

Cecilia v Feilitzen

BALLERUP BOULEVARD

Ballerup Boulevard. Danmark 1986. Regi/Manus: Linda Wendel. Manuskonsulter: Kirsten Thorup, Synne Rifbjerg. Produktion: Metronome Productions i samarbete med Danska Film-institutet. Producent: Tivi Magnusson. Prod.konsulent: Ida Zeruneith. Foto: Anja Dalhoff/Eigil Jacobsen, Kim Hattesen. Foto — B-team: Frits Schrøder. Musik: Elisabeth Gjerluff Nielsen. Scenografi: Poul Dubienko. Klippning: Stefan Henszelman. Ljud: Iben Haahr Andersen, Morten Degnbol. Sv premiär: 1987-10-23. Tillåten från 11 år (1987).

Sånger (urval)

Luhuna (framförs av Jim Messina); *De ka' vi da godt prøve* (Det Neodepressionistiske Danse-orkester); *Last Date* (The Pridemen); *Runner in the Night* och *You Can Count on Me* (The Honolulu Dance Band); *People Say It's in the Air* (Herreys); *Chained* (Wasted).

Rollista

Stine Bierlich	<i>Pinky Svendsen</i>	Kenneth Jørgensen	<i>Ricky</i>
Anja Toft	<i>Eva</i>	Anni Refslund Poulsen ..	<i>Dorte, Miks tjeje</i>
Anja Kempinski	<i>Janni</i>	Elisabeth Gjerluff	
Helle Hertz	<i>Mona, Pinkys mor</i>	Nielsen	<i>Elisabeth</i>
Morten Grunwald	<i>Ralf, Pinkys far</i>	Annette Skouner	<i>Evas mor</i>
Pelle Kuppel	<i>Mik, Pinkys bror</i>	Susanne Lundberg	<i>Jannis mor</i>
Mika Heimann	<i>Lis</i>	Jens Arntzen	<i>vänner</i>
Allan Olsen	<i>Svend, chaufför</i>	Kjeld Nørgaard	<i>mannen på fångvårdsanstalten</i>
Otto Brandenburg	<i>chaufför</i>	Nikolaj Rosing	<i>ena killen</i>
Edward Fleming	<i>chaufför</i>	Ulrik Sørensen	<i>andru killen</i>
Ole Ernst	<i>lararen</i>	m fl	

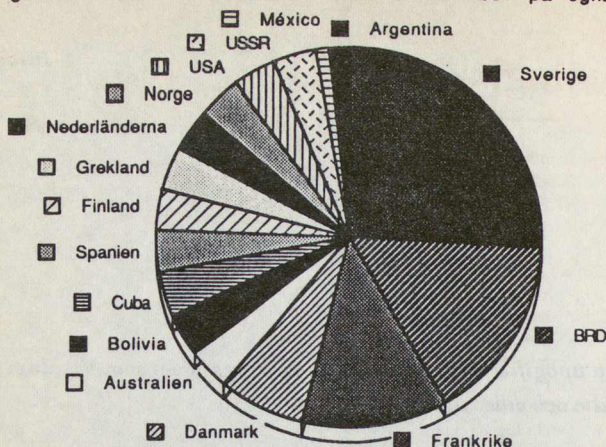
*Bilaga 7**Vissa uppgifter ur den analys av visningsstödet som Visningsnämnden för film och video utfört*

Visningsnämnden har uppdragit åt Lars Bildt att göra en utvärdering av hur visningsstödet använts, vilka effekter det haft samt att överväga en omprövning av riktlinjerna. Utvärderingens resultat har inte förelagat i sådan tid att materialet kunnat utnyttjas och redovisas i denna rapport. Jag har dock haft tillgång till en del resultat. T.ex. är sammanställningen i bilaga 4 hämtad från Bildts material. Bildt har också muntligen kunnat tillföra utredningen både värdefulla fakta och nyttiga synpunkter.

Bildt gör en grundlig analys av de större visningsorganisationernas situation och hur bidragen använts. Det är speciellt tre typer av fakta som man bör ta fasta på här. Det gäller kvaliteten i organisationernas filmval, spridningen av föreställningarna över landet och i vilken mån detta utbud kompletterar det traditionella bioutbudet t.ex. vad gäller filmernas ursprungsland.

När det gäller kvaliteten i utbudet har Bildt ställt detta i relation till den poängsättning som tidskriften Chaplin gjort för ifrågavarande film. I en skala 1-5 anses att en film bör ligga över 3 för att kunna räknas som kvalitetsfilm. Här får Folkets Bio 4,6, Bio Kontrast 3,9 medan Bygdegårdarnas nivå ligger på 2,9.

Ursprungsland Folkets Bio-distribution visad hösten 1987 på egna biografer

Ifråga om ursprungsländer för filmerna uppvisar Folkets Bio en mycket stor spridning (se bild). Även Bio Kontrast har en uppenbar ambition att ta fram filmer från icke-traditionella länder, men amerikansk film dominerar klart (33 %) vid sidan av svensk (23 %), fransk (6 %) och engelsk (6 %). Byddegårdarnas filmverksamhet genom Sol Bio innehåller i stor utsträckning (minst 40 %) barn- och ungdomsfilm och borde, som Bildt påpekar, inte stödjas denna väg. Repertoaren upptar i övrigt ett stort inslag av traditionell underhållningsfilm, övervägande amerikansk och svensk.

Visningarnas geografiska fördelning fördelar sig för de tre organisationer som hittills redovisats på så sätt att Folkets Bio hösten 1987 visade 350 program på 11 orter, till övervägande delen i de tre storstadsområdena (Stockholm 30 %, Göteborg 40 %, Malmö 15 %). I genomsnitt såg 30 personer varje föreställning. Kontrastvisningarna ägde under samma tid rum på 134 orter vid 1 280 föreställningar med i genomsnitt 53 personer vid varje. Stockholms län dominerar med ca 20 % av föreställningsantalet och 30 % av publiken, men i övrigt har Bio Kontrast en stor spridning, t.ex. står Norrbotten för 16 % och Kopparbergs län för 10 % av föreställningsantalet. Byddegårdarnas visningsverksamhet var jämförelsevis jämnt fördelad över landet. 379 föreställningar av 35 mm film ägde rum. Publikantal m.m. har ännu ej kunnat redovisas.

Statens offentliga utredningar 1988

Kronologisk förteckning

1. Översyn av utlänningslagsstiftningen. A.
2. Kortare väntan. A.
3. Arbetsolycka - "olycka" eller arbetsmiljöbrott? A
4. Kunskapsöverföring genom företagsutveckling. UD.
5. Samerätt och sameting. Ju.
6. Provning och kontroll i internationell samverkan. I.
7. Frihet från ansvar. Ju.
8. En ny skyddslag. Fö.
9. Sverigeinformation och kultursamarbete. UD.
10. Rätt adress. Fi.
11. Öppenhet och minne. U.
12. Civil personal i försvaret. Fö.
13. Handel med optioner och terminer. Fi.
14. Översyn av bostadsrättslagen. Bo.
15. Medborgarkommissionens rapport om svensk vapenexport. SB.
16. SÄPO-Säkerhetspolisens inriktning och organisation. Ju.
17. Reklamskatten. Fi.
18. Rapport av den parlamentariska kommissionen med anledning av mordet på Olof Palme. Ju.
19. U-lands- och biståndsinformation. UD.
20. En förändrad ansvarsfördelning och styrning på skolområdet. U.
21. Ny taxeringslag - Reformerad skatteprocess. Del 1. Fi.
22. Ny taxeringslag - Reformerad skatteprocess. Del 2. Fi.
23. SIIESTA - Ett internationellt institut för värdering av miljöriktig teknik. UD.
24. Lotteri i radio och TV. U.
25. Förnyelse och utveckling. C.
26. Frikommunförsöket. C.
27. Lönegarantin och förmånsrättsordningen - om lönegarantins betydelse för det ökade antalet företagskonkurser. A.
28. Videovåld II - förslag till åtgärder. U.
29. Förnyelse av kreditmarknaden. Fi.
30. Arbetsdomstolen. A.
31. Översyn av upphovsrättslagstiftningen. Delbetänkande 4. Ju.
32. Läge för vindkraft. Bo.
33. Släpp kopiorna fria. Fi.
34. Dalälven - en miljösatning. ME.
35. Offentlig lönestatistik. Behov och produktionsformer. Fi.
36. Effektiv statlig lokalförsörjning. Fi.
37. Statens ansvar för spridning och visning av värdefull film. U.

Statens offentliga utredningar 1988

Systematisk förteckning

Statsrådsberedningen

Medborgarkommissionens rapport om svensk vapenexport. [15]

Justitiedepartementet

Samerätt och sameting. [5]

Frihet från ansvar. [7]

SÄPO-Säkerhetspolisens inriktning och organisation. [16]

Rapport av den parlamentariska kommissionen med anledning av mordet på Olof Palme. [18]

Översyn av upphovsrättslagstiftningen. Delbetänkande 4. [31]

Utrikesdepartementet

Kunskapsöverföring genom företagsutveckling. [4]

Sverigeinformation och kultursamarbete. [9]

U-lands- och biståndsinformation. [19]

SIESTA - Ett internationellt institut för värdering av miljöriktig teknik. [23]

Försvarsdepartementet

En ny skyddslag. [8]

Civil personal i försvaret. [12]

Finansdepartementet

Rätt adress. [10]

Handel med optioner och terminer. [13]

Reklamskatten. [17]

Ny taxeringslag - Reformerad skatteprocess. Del 1. [21]

Ny taxeringslag - Reformerad skatteprocess. Del 2. [22]

Förnyelse av kreditmarknaden. [29]

Släpp kopiorna fria. [33]

Offentlig lönestatistik. Behov och produktionsformer. [35]

Effektiv statlig lokalförsörjning. [36]

Utbildningsdepartementet

Öppenhet och minne. [11]

En förändrad ansvarsfördelning och styrning på skolområdet. [20]

Lotteri i radio och TV. [24]

Videovåld II - förslag till åtgärder. [28]

Statens ansvar för spridning och visning av värdefull film. [37]

Arbetsmarknadsdepartementet

Översyn av utlänningslagstiftningen. [1]

Kortare väntan. [2]

Arbetsolycka - "olycka" eller arbetsmiljöbrott?[3]

Lönegarantin och förmånsrättsordningen - om lönegarantins betydelse för det ökade antalet företagskonkurser. [27]

Arbetsdomstolen. [30]

Bostadsdepartementet

Översyn av bostadsrättslagen m.m. [14]

Läge för vindkraft. [32]

Industridepartementet

Provning och kontroll i internationell samverkan. [6]

Civildepartementet

Förnyelse och utveckling. [25]

Frikommunförsöket. [26]

Miljö- och Energidepartementet

Dalälven - en miljösåtning. [34]

ALLMÄNNA FÖRLAGET

ISBN 91-38-10188-2
ISSN 0284-6012